BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „M. SADOVEANU"
Inventar Nr.

REVISTĂ FONDATĂ LA 1880 DE Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 42 (59)
2 oct. 1992
16 pagini
15 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Félix Bracquemond - Plopi pe malurile Senei
Ilustraţia acestui număr: peisajul în stampa franceză din sec. XIX

Fănuş NEAGU

Giuvaeruri sparte

Cele vesele miros a vin luminat, a hanuri peste care ninge şi din lemnul fiecăruia din ele îşi clădeşte viaţa un cireş sau un mesteacăn. Cele urâte se culeg din stele negre şi miros a blestem săltându-se fălos din putregaiuri.

Eram elev la liceul militar Iaşi (refugiat la Câmpulung Muscel). 1947. Secetă. Foamete cumplită. Umblam veşnic flămând şi hăituit de ideea că nu voi mai apuca o zi să mănânc pe săturate. Într-o duminică m-a invitat la masă colegul de bancă, pe mine şi încă patru elevi. El locuia în oraş, fiu al unui ofiţer superior. Ni s-au servit două feluri de mâncare pe fundul farfuriilor, iar după aceea am fost trecuţi într-o cameră alăturată, mare şi friguroasă şi puşi să înfăşurăm mere în foi de hârtie cerată. Provizii de iarnă. Cred că niciodată n-am înghiţit mai mult în sec. Timp de patru ore ofiţerul a stat cu ochii pe noi şi nimeni n-a îndrăznit să muşte dintr-un măr. Atunci s-a deşteptat în mine o lighioană care nu va pieri niciodată. De aceea, uneori, iarna, merele îmi miros a lup încolţit.

Oraş de provincie. 1948. Sunt naţionalizate uzinele, fabricile, farmaciile, inclusiv teatrul particular de pe strada principală. Teatrul rămâne cu porţile închise până-n toamnă. În septembrie e numit director un om de bine care pune în scenă mici piese cu subiecte din actualitate. Treaba merge strună (teatrul respectiv a dat, de altfel, mari figuri ale scenei româneşti) şi de Anul Nou trupa serbează revelionul în costumele din piesa Alexandru Lăpuşneanu. Peste noapte, Moţoc a fost ucis de Lăpuşneanu, otrăvit. Niciodată nu s-a aflat cine a făcut-o.

A ce miroase crima nedescoperită? Mă întreb mereu şi nu găsesc răspuns...

Într-un compartiment de tren (trenul străbătea câmpia), un bărbat sărit de jumătatea vârstei îşi povestea necazurile în faţa a trei doamne. Ţi se încrâncena carnea, ascultându-l, prin câte suferinţi trecuse! Mă uitam: vorbea în zadar, nu stârnea nici măcar un surâs de compasiune. Dar când a ajuns să spună că i-a murit câinele, cele trei doamne au izbucnit în lacrimi amare. În clipa aia mi s-a părut că miroase a câine ud care a trecut râul spre stâna îngerilor negri...

Frica e jefuitorul onoarei. Cei siliţi de viaţă s-o adopte ca mod de existenţă au văzut, fără îndoială, faţa morţii.

Eram trei prieteni. Unul dintre noi urcase aproape până unde nu se poate ajunge şi căzuse. Era blând, frumos, demn. În zilele când ne intoxica plictiseala ce se lăsa uneori deasupra Bucureştilor, coboram în pivniţa unui restaurant din centru şi jucam ping-pong. Mai veneau acolo şi-o turcoaică blondă (!) şi-o olteancă brunetă. Jur-împrejur, pe rafturi, zeci de borcane cu struguri muraţi, hamsii, măsline, ciorchini de banane, lăzi cu portocale şi lămâi. Jucam pe vin sau pe poveşti. Câştiga, mai totdeauna, Ion Băieşu. I., celălalt prieten – pierdea cu încântare, pentru că vroia să povestească. Durerea, ca un delfin jupuit, se cerea scoasă la mal. Poate că noi eram cozile de păun care-l fascinau. L. fusese însurat cu fata unui om ilustru. Ca putere, zic. Socru-su, care nu-l primise niciodată nici în casă, nici vorbă (fata lui contractase o căsătorie morganatică!), punea să fie arestat mai în fiecare seară şi eliberat, dimineaţa. Într-o zi, mergând să-l luăm pe Băieşu ca să jucăm ping-pong, la intersecţia străzii C. A. Rosetti cu Alexandru Sahia, astăzi Jean Louis Calderon, s-a atârnat deodată de braţul meu şi n-a mai vrut, n-a mai putut să facă un pas. Tremura, respira precipitat şi mirosea a pucioasă. Frica-l paralizase. Ce se-ntâmplă? l-am întrebat. „Ăla de acolo – şi mi-a arătat un bătrân ciolănos, lustruit şi înecat în pustiul unei ferestre la care se vindea borş – ăla mă aresta... El, ăla..."

M-am smuls din strânsoarea lui L. şi m-am îndreptat spre bătrân.

— Îl cunoşti pe omul de peste drum? i-am strigat.

Ne observase şi: „Domnule, aveam ordine precise, ce-s eu vinovat!? A intuit c-aş fi vrut să-l scuip şi-a turuit înainte: Domnule, să ştiţi că atunci când îl lăsam liber o noapte, şi L. mergea să petreacă împreună cu soţia, într-o casă din mijlocul unui parc, socrul lui îmi ordona să fixez o scară de peretele salonului în care tinerii dansau şi urca să-l vadă pe L., fără a fi şi el văzut. Înţelegeţi cum e viaţa?"...

N-am găsit altă prostie mai bună de făcut decât să-i smulg din mâini sticla de borş şi s-o sparg de rigolă... Mirosea acru a tărâţe zăcută.

După-amiază, cei trei prieteni am mers la meci pe stadionul Republicii. Juca Rapidul. În pauză, ne-am dus la bufet. (Pe-atunci se îngăduiau pe stadioane băuturi spirtoase). Dădusem de duşcă vreo câteva pahare, când de masa noastră s-a apropiat un bărbat de vreo cincizeci de ani, spătos, jovial şi i-a dăruit lui L. două sticle de vin: Luaţi-le cu plăcere, vă rog. De la cine? a-ntrebat L. De la cel ce fusese desemnat să vă împuşte. Oh, bine că ne-a luat-o timpul înainte!

A ce miroase un om care trebuie să te împuşte şi e fericit că n-a ajuns s-o facă? A munţi, a iarbă coaptă, a minunea lui Dumnezeu, a peşte fript pe cărbuni, a iasomie. În nici un caz, însă, nu miroase a mere. Giuvaerele toamnei, care sunt merele, i-au frânt viaţa lui L. Microbuzul în care călătorea, cu alţi şase prieteni, s-a izbit de-un camion transportând mere... şi de atunci, uneori, pentru mine, merele miros a colţ de lup.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

REVISTA REVISTELOR

MAI ŞI CITIŢI, BĂIEŢI!

Iosif Naghiu respinge, categoric, opinia potrivit căreia „piesele româneşti valoroase pot fi numărate pe degetele unei singure mâini". În ceea ce-l priveşte, consideră aprecierea că în materie de dramaturgie „a existat numai neantul valah" nu are nici o acoperire estetică, ea fiind invalidată de un număr de titluri ce depăşeşte degetele de la patru mâini: *Iona, Paracliserul, Matca, Proştii sub clar de lună, Mobilă şi durere, O sărbătoare princiară, Iertarea, Chiţimia, Aceşti îngeri trişti, Diogene câinele, Gluga pe ochi, Fata-Morgana, Mansarda, Îngerul bătrân, Evul Mediu întâmplător, Amurgul burghez, Noaptea e parohia mea, Echipa de zgomote, Jocul vieţii şi al morţii în deşertul de cenuşă, Vărul Shakespeare, Concurs de frumuseţe, Misterul Agamemnon, Într-o dimineaţă*... Nu or fi toate astea capodopere, dar fără să se ţină seamă de ele, ca şi încă de multe altele, se va ajunge ca scenele româneşti să devină loc de pripăşire pentru fel şi fel de textuleţe străine. Să fie cumva sinonimă intrarea în Europa şi cu intrarea în ceea ce Val Condurache denumeşte intrarea „într-o primejdioasă rutină"? Decât să se piardă timpul cu suspiciuni, căutându-se vini mai mult sau mai puţin închipuite (cele ale altora, desigur, nu şi cele personale!), nu ar fi rău să se mai şi citească. Zău, aşa: mai şi citiţi, băieţi!

ÎNCĂ UN PARIU PE CULTURĂ

Cu numărul din august, deşi cu o periodicitate a apariţiilor oarecum accidentală, *Suplimentul literar-artistic al Tineretului liber* promite o schimbare la faţă, încredinţându-şi cititorii că, în noua serie, spiritul lor „se poate adăposti, când şi când, departe de vacarmul politic şi vâltoarea economică". Ceea ce se intenţionează să se demonstreze e „că scriitorii n-au uitat să inventeze lumi, poeţii n-au uitat să viseze, pictorii ţes în continuare lumini, muzicienii construiesc galaxii sonore, filosofii întreabă şi uneori răspund, actorii şi regizorii continuă să uneltească întru minunarea noastră de-o seară". Concluzia se impune de la sine: oamenii de cultură sunt fără partid, iar identitatea lor este definită prin creaţie şi valoare". Ca să zică, acelaşi program pe care *Literatorul* şi l-a asumat încă de la primul său număr! Totul e ca tentativa *Suplimentul literar-artistic* să nu se zdruncine „când va veni îngerul exterminator". Ar fi păcat! Căci, în adevăr, de *Eutopia* închipuită de Gabriela Hurezean, „avem, cu toţii, atâta nevoie astăzi".

UN DIALOG CU ŞTEFAN IORDACHE

Numărul dublu din *Teatrul Azi* (5 – 6/1992) are un sumar interesant, divers. Reţin atenţia prin problematica lor, în primul rând, multe, foarte multe chiar, dialoguri, anchete, dezbateri, în care adevărurile, uneori, se rostesc răspicat, fără să se ţină seamă de „prejudecăţile" şi „presiunile" momentului, de arzătoare „interese" de partid. Surprinde plăcut, în acest sens, modul tranşant, bărbătesc, demn, în care un mare actor, Ştefan Iordache, dovedindu-se în acelaşi timp şi un mare caracter, refuză „furia" impusă de etica „pieţarilor", el priveşte „înapoi" cu luciditate, aşa cum şi era de aşteptat de la un creator ce are revelaţia că pe scenă se întâlneşte cu Dumnezeu, situându-se prin conştiinţa sa exemplară deasupra miopiei celor trecătoare: „După revoluţie, imediat după revoluţie, am trăit un moment de entuziasm extraordinar. Eu nu prea sunt genul expansiv, cred că nici nu ştiu să mă bucur într-adevăr, dar atunci am avut o clipă de nădejde fără margini. Eram sigur că ne vom apuca imediat de lucru, că vom face exact teatrul pe care-l visăm. Am avut însă foarte multe dezamăgiri. Şi foarte curând. Colegi, prieteni, oameni pe care-i cunoşteam de o viaţă, artişti pe care-i respectam mi-au apărut dintr-o dată într-o lumină incredibilă. S-a ivit de nu ştiu unde o cantitate înfricoşătoare de mizerie umană, de violenţă, de ingratitudine. Ani la rând, considerasem că la Mic există nu numai un număr oarecare de actori – mai buni sau mai puţini buni, asta nu era chiar atât de important –, ci o trupă. Ei bine, se pare că greşisem. Săraru avusese păcatele lui, ca fiecare (poate mai multe, poate mai grave decât ştiam eu), dar mi se pare oribil felul în care a fost izgonit. El luptase, el reuşise să dea Teatrului Mic un statut special. Un spectacol ca *Astă-seară stau acasă* nu putea fi pus în scenă nicăieri în altă parte. Critică socială pe o scenă românească înainte de decembrie '89! A fost o întreagă bătălie pentru a-l juca, şi această bătălie Săraru a dus-o. Şi a câştigat-o. Nu ştiu ce făcea, ce nu făcea, dar teatrul avea prestigiu, avea un public care venea chiar dacă am fi citit pe scenă: „Scânteia"!. Toate astea s-au uitat într-o clipă. Oamenii care vorbeau până atunci cu spinarea frântă şi-au schimbat atitudinea cu 180 de grade. Nu e drept şi nu e demn. Şi nici moral nu este! Nu accept ideea că o meserie ca a noastră, o meserie divină, poate naşte monştri." Nu acceptăm nici noi o asemenea idee, dle Ştefan Iordache, dar viaţa arată că nu există meserie, fie ea divină sau nu, care să nu-şi fi născut proprii săi monştri!

AUTORUL ROMÂN PE SCENĂ

În acelaşi număr, menţionat mai sus, din *Teatrul Azi*, binevenită ni se pare, atât prin temă, cât şi prin opiniile exprimate (despre care redacţia se simte obligată să precizeze că „aparţin exclusiv autorilor", la fel ca şi modul în care sunt formulate), dezbaterea „Autorul român pe scenă". Participă un dramaturg (Iosif Naghiu), un regizor (Alexandru Dabija), un critic devenit între timp şi director de teatru (Val Condurache) şi un director de teatru cu experienţă şi faimă de acum (Emil Boroghină). Polemic, deseori afirmat pe un ton de pamflet, tăios, punctul de vedere al lui Iosif Naghiu, îndreptăţit şi amar deopotrivă, se revendică de la o interogaţie: „Şi totuşi, de ce unii regizori şi directori de teatru (de multe ori una şi aceeaşi persoană) sapă groapa dramaturgiei române cu o sârguinţă atât de sinucigaşă?..." Nimic de zis, suntem şi în această privinţă originali! De aici şi convingerea că autorul *Glugii pe ochi*, oricâte eforturi de imaginaţie ar face, nu va găsi „un regizor ungur, sau ceh, sau polonez, sau francez, declarând că autorii unguri, sau cehi, sau polonezi, sau francezi nu există, nu ştiu să scrie!". Din păcate, „patima" lui Iosif Naghiu când ţinteşte *Trilogia antică* rămâne o răutate şi atât. Fiindcă e o impietate să minimalizezi importanţa pe care o reprezintă spectacolul lui Andrei Şerban pentru teatrul românesc. Ne place sau nu, el este realmente un dar de zile mari! Altfel, indignarea dramaturgului faţă de „tratamentul" ce se aplică piesei originale este întemeiată. Căci, iată, chiar pe aceeaşi pagină cu el, divagând pe marginea obiectului în chestiune, ce fraze retorice produce regizorul Alexandru Dabija: „Unde sunt eroii tăi, Dramaturgie Română? Unde sunt căutătorii de absolut insurecţionaţi de ingineri şi secretari? Unde sunt poeziile, bancurile sau aforismele cu liniuţă de dialog în faţă? Unde sunt doctorii, şefii de vamă, coloneii sau activiştii care „se jucau" pe toate scenele odată? Unde sunt zecile de vizionări care pe lângă vigilenţa regimului consfinţeau şi „vâna" autorului?". Descalificare fără drept de apel a dramaturgiei româneşti? Nu! Pur şi simplu (auto) descalificare! În cadrul aceleaşi dezbateri, un excelent cunoscător în domeniu, criticul Val Condurache, astăzi şi director al Teatrului Naţional din Iaşi, scrie fără nici o ezitare: „Ştim cu toţii care sunt textele ce mai stau în picioare prin ele însele". Perfect! Numai că situaţia se complică dacă ar fi nevoit să propună „recuperări". Motivul? „Mulţi scriitori importanţi ai deceniilor opt şi nouă s-au compromis fie prin consimţământul dat puterii comuniste, fie prin funcţia deţinută, devenită, prin forţa lucrurilor, opresivă". Limpede: nu opera, sărmana, contează, nu valoarea ei, ci poziţia pe care o adopţi faţă de putere (probabil că apariţia acestor rânduri mişcările de „trupe" au şi început, căci pentru unii nimic nu e mai uşor decât să-şi schimbe poziţia!), deci tot „carnetul de partid" decide cine se joacă şi cine nu. Mai puţin înclinat spre speculaţii, dl Emil Boroghină rămâne omul evidenţelor. Pentru Teatrul Naţional din Craiova, mari succese nu au însemnat doar *Ubu Rex* şi *Titus Andronicus*, chiar dacă acestea l-au făcut cunoscut în lume, ci şi *O scrisoare pierdută, Muzică de balet* de Felix Aderca, *Piticul din grădina de vară* şi *Paznicul de la depozitul de nisip* de D.R. Popescu, *A treia ţeapă* şi *Vărul Shakespeare* de Marin Sorescu, *Mobilă şi durere* de Teodor Mazilu şi *Pragul albastru* de I. D. Sârbu. De aceea, marea ambiţie a Naţionalului din Craiova este de a introduce şi piesa românească în circuit internaţional.

DIAC TOMNATIC ŞI ALUMN

ERATĂ. Traducerea versurilor lui Dimitris Ravanis-Rendis, apărute în numărul 37/1992 la rubrica „Univers poetic", aparţine lui Iannis Veakis şi Monicăi Săvulescu-Voudouris. Facem cuvenita precizare, adresând scuze pentru omisiune traducătorilor şi cititorilor revistei.

Literatorul

Săptămânal de literatură şi artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 42(59)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUŞ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacţional:
Lucian Chişu (redactor şef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigor (secretar general de redacţie), Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian

Adresa redacţiei:
Bucureşti, Piaţa Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuţa poştală 33-20.

Administraţia:
Direcţia Pentru Presă, Publicitate şi Tipărituri, Piaţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti

Anunţăm cititorii noştri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poştale, factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. – PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 Bucureşti – Piaţa Presei Libere nr. 1, România

Publicaţia este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziţia 43.
ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată
©JORDAN

Tiparul executat la TIPOREX Bucureşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

O vizită la Godenholm

Un exemplu de ceea ce am putea numi parabolă metafizică este nuvela *O vizită la Godenholm* de Ernst Jünger, asemănătoare prin unele date cu romanul lui din 1939, *Pe falezele de marmură*. O proză ezoterică, o proză care valorifică miturile şi sugerează o experienţă de tip magic trăită de indivizi obişnuiţi într-o istorie normală. Asemănarea cu literatura lui Hesse şi Eliade este, până la un punct, evidentă. Eliade studiază adesea în naraţiunile lui manifestările magicului în existenţa obişnuită şi fixează experienţele personajelor sale într-un timp cu valori magice (*Noaptea de sânziene*). Jünger procedează la fel în nuvela citată: la 28 decembrie – zi când zeiţa nordică Berchta revine o dată pe an în fruntea unui cortegiu de morţi care nu şi-au găsit odihna – trei indivizi (Molner, Ejnar şi Ulma) se apropie de insula Godenholm situată aproape de coasta scandinavă. Aici stă un înţelept magician, Schwarzenberg.

Cei trei aşteaptă de la el *răspunsul* şi în cele din urmă îl află după ce trec printr-o experienţă magică. Ejnar este arheolog şi face cercetări asupra protoistoriei. A căutat multă vreme „altarele soarelui", influenţat şi de Schwarzenberg care crede că toate religiile lumii derivă din vechile culte solare. Înţeleptul nu este ostil ştiinţei, dar e de părere că ştiinţa este utilă în măsura în care pregăteşte „epifania iluminărilor arbitrare". Ulma vine dintr-o fermă, miracolul face parte din existenţa sa, de aceea, dintre cei trei care se apropie de Godenholm, ea este cea mai liniştită. Molner e, de formaţie, medic şi are vocaţia suferinţei şi a neliniştii. El caută ceva, e un naufragiat pe mare însetat de apă, timpul şi-a pierdut, în ochii lui, valorile ritmice, ordinea cosmică, solemnitatea întoarcerilor. Cercetează atunci pe filosofi, dar fără folos. Teoriile lor nu-l ajută pentru că în orice teorie nu găseşti decât ceea ce pui în ea. Practică Yoga şi încearcă drogurile, descoperă Biserica şi, o vreme, este liniştit, apoi anxietatea revine. Aşteaptă acum *răspunsul* de la înţeleptul magician şi, cum răspunsul nu vine, Molner se hotărăşte să părăsească insula Godenholm.

Numai că Schwarzenberg îl face să cunoască o *viziune ciudată*, să treacă printr-o experienţă magică. Pe o furtună teribilă, apare un carnaval de animale şi păsări himerice şi această epifanie aduce liniştea în spiritul neliniştitului medic. Este vorba de alaiul zeiţei Berchta?! Este un fenomen provocat de magician? Chestiune neelucidată. Proza mitică sugerează, nu explică. Schwarzenberg nu concepe istoria, ştiinţele naturii, nici cosmogonia ca o evoluţie sub formă de drepte, spirale şi cercuri aşa cum şi le reprezintă ştiinţele obiective, ci ca o serie de secţiuni de sferă fixate pe un număr de nuclee ce se sustrag timpului şi spaţiului. Aceste nuclee radiază structurile şi calităţile. Creaţia nu este un act iniţial, ea este posibilă acolo unde izbucnesc „flăcările neîntinsului". Asta se produce încet şi orice generaţie poate fi simbolul fecundităţii creatoare a universului... Înţeleptul cultivă liniştea ca o artă şi, când apare el, ştiinţele se luminează... Pentru el autenticul, „adevărul" se află la *început, în trecutul îndepărtat* (timpul arhetipurilor), pentru scepticul Molner autenticul nu poate fi căutat decât în viitor...

Vizită la Godenholm este o proză despre solemnitatea întoarcerilor ritualice şi despre ordinea secretă a universului. E, în acelaşi timp, o proză despre angoasa modernă. Jünger propune, ca şi Eliade, o soluţie de ieşire din criza morală a omului istoric: cunoaşterea magică, întoarcerea la ritmurile cosmosului. Nietzsche spunea că natura nu are valoare. Jünger dovedeşte epic că numai în natură omul află valorile fundamentale.

MIHAI CIMPOI la 50 de ani

Aflându-mă, în perioada 28 august – 1 septembrie a.c. la Chişinău, cu prilejul manifestărilor culturale consacrate sărbătorii „Limba noastră cea română" ca şi „Zilelor Lucian Blaga", am avut prilejul de a-l întâlni pe principalul organizator al acestora, criticul, eseistul, eminescologul, academicianul român Mihai Cimpoi. Preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, bine cunoscută personalitate a scrisului românesc, domnul Mihai Cimpoi a împlinit în chiar aceste zile 50 de ani de viaţă. Exprimându-i cuvenitele urări de viaţă lungă, sănătate şi putere de muncă, i-am solicitat un interviu.

— În acest moment aniversar, când de obicei se fac bilanţuri, analize etc., cum vă vedeţi dumneavoastră? Ce vă bucură şi ce vă mulţumeşte din ceea ce aţi realizat până la această vârstă?

— Vă mulţumesc pentru urări şi cuvintele dvs. generoase. Eu cred că nu le merit fiindcă, deşi am scris despre literatura noastră românească, despre valorile ei, deşi am readus foarte multe figuri ale culturii noastre pe acest mult pătimit meleag basarabean, mă simt, totuşi, vinovat. Deci, aceşti 50 de ani îi împlinesc cu sentimentul vinovăţiei faţă de valorile culturii româneşti pe care încă nu le cunoaştem, faţă de cele două păcate ale românilor faţă de Eminescu, despre care vorbea marele cărturar Constantin Noica: de a nu-l cunoaşte noi, românii, pe Eminescu şi că nu-l facem cunoscut lumii aşa cum este el. Şi de aceea am căutat să ispăşesc această vină. Mai bine zis, să mă mântui de ea, scriind câteva cărţi despre Eminescu. Am realizat o carte, „Narcis şi Hiperion", care sper să apară şi în prestigioasa colecţie „Eminescu" a Editurii „Junimea" dar, din motive pe care le cunoaştem cu toţii apariţia întârzie, în care încerc să-l interpretez pe Eminescu din punctul de vedere al secolului nostru. O altă carte pe care o am acuma sub tipar este un volum de dialoguri cu eminescologii şi traducătorii din întreaga lume. Iarăşi despre Eminescu şi receptarea lui pe mai multe meridiane ale lumii, fiindcă Eminescu este conştiinţa noastră mai bună, este icoana noastră spirituală, este ceea ce ne reprezintă şi ceea ce ne deschide spre întreaga lume...

— ... spre universalitate...

— ... spre universalitate, într-adevăr. Mă simt vinovat şi faţă de marile goluri ale culturii din Basarabia, care nu din vina noastră s-au produs. Dar noi, românii, aşa cum spunea şi Lucian Blaga, pe care l-am sărbătorit în aceste zile la Chişinău: „Românul are o oroare de vid". Şi iată că teroarea istoriei, aşa cum spunea Mircea Eliade, ne-a făcut pe noi, basarabenii, să avem aceste goluri extraordinare în cultura românească de aici.

— Goluri pe care, însă, dvs. şi cei ce vă sunt alături vă daţi toată silinţa să le eliminaţi cât mai curând...

— ... Da.

— Prin aceasta se explică şi iniţierea, întreţinerea şi intensificarea legăturilor cu scriitorii din ţară.

— Este, într-adevăr, o datorie sfântă a noastră să lichidăm aceste goluri, să scăpăm de ele. Şi o putem face numai cu-ajutorul colegilor noştri din România cu care întreţinem legături foarte strânse la ora aceasta. În special cu cei din Ardeal şi cu cei din Banat. Mai puţin cu cei din Moldova, deşi suntem moldoveni, şi cu Bucureştii.

— Totuşi, se impune întrebarea: Ce reproşaţi acestor legături? În ce măsură vă sunt ele utile şi în ce măsură nu satisfac speranţele pe care, sunt convins, vi le-aţi pus în momentul iniţierii lor?

— Ele ne sunt utile pentru faptul că ne sprijină, stimulează integrarea culturală basarabeană în contextul global românesc. Am reproşa doar faptul că nu ni se răspunde cu sinceritate şi cu întregul suflet, aş zice eu, la deschiderea noastră spre România, spre cultura românească.

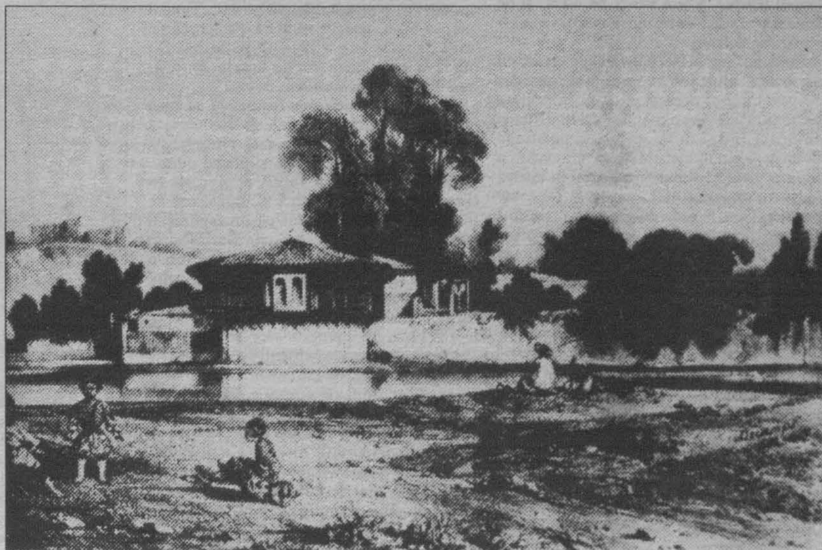
— Mai mult decât asta, sunt o serie de veleitari, o serie de terorişti culturali din ţară care au supus unor ţinte defăimătoare o serie de mari personalităţi ale scrisului românesc basarabean. Ce părere are preşedintele Uniunii Scriitorilor faţă de acest gen de terorism practicat cu bună ştiinţă de către unii scriitori din ţară?

— Eu cred că aceşti scriitori nu cunosc realităţile noastre basarabene şi îşi permit să ne dea reţete care nu ne pot ajuta cu nimic. Fiindcă aici sunt anumite realităţi, este un anumit context istoric. Am fost modelaţi într-un anumit sens şi noi acuma căutăm să evităm deznaţionalizarea, mancurtizarea, căutăm să revenim la frumoasa limbă românească prin oficializarea ei, prin reîntoarcerea la alfabetul latin, la simbolurile noastre naţionale. Deci este un proces întreg de renaştere naţională, care are nevoie de sprijin moral, nu de reţete sau atacuri de genul celor despre care vorbeaţi dvs.

— Spre finalul acestui dialog, pe care sunt convins că l-am putea orienta şi spre alte câmpuri şi spre relevarea altor taine ale biografiei şi scrisului dvs., vă rugăm să ne faceţi o mărturisire de credinţă sau să ne răspundeţi la următoarea întrebare: Cu ce gânduri depăşiţi pragul celor 50 de ani de viaţă?

— Sper ca ceea ce am conceput noi aici şi ceea ce am mişcat noi în Basarabia se va realiza, că vom reîntregi neamul, vom reîntregi cultura noastră, vom asista, deci, la acel miracol al unui spaţiu mioritic unic.

Interviu realizat de Dan BRUDAŞCU

Alexandre Decamps - Chioşc la malul unui râu

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Autentic despre autenticitate

Încă nu ştiu cât de potrivit este ca prezentarea şi încercarea de evaluare a unei cărţi să înceapă cu o impresie despre autorul ei. Cum mi se pare, însă, că această impresie, chiar sortită ne-exprimării printr-o decizie ipocrită, aparţine *oricum* actului perceptiv şi de structurare a discursului critic, nu ezit să o consemnez aici că modestia, delicateţea retractilă şi rezistenţa lui Dumitru Micu faţă de ispitele popularităţii îl situează într-un ciudat dezacord cu aplombul, energia şi fermitatea demonstrativă a tuturor cărţilor sale de până acum. Având un coeficient de frecvenţă destul de scăzut în lumea noastră literară, un astfel de dezacord e cu atât mai inexplicabil în cazul unui autor ale cărui cărţi – cele mai multe sinteze temeinice şi remarcabile – acoperă un teritoriu foarte larg de receptare, de la criticul profesionalizat până la dascălul de şcoală. Aflată undeva, între reproş şi sinceră apreciere, observaţia de mai sus rezultă cu mai mare acuitate din lectura ultimei cărţi pe care, de curând, Editura Minerva a dat-o la iveală sub semnătura lui Dumitru Micu*).

Construit în jurul unui concept care, în sensurile sale generale, se află într-o mereu strictă actualitate şi se constituie în necesitate şi aspiraţie a existenţei individuale, sociale ori artistice, volumul *În căutarea autenticităţii* este un riguros studiu destinat să identifice şi să releve cele mai interesante ipostaze ale ideii de *autenticitate* înregistrate în spaţiul literaraturii. Demersul nu e deloc uşor dacă e să ţinem seama (şi trebuie să ţinem!) de istoria pe cât de întinsă, pe atât de contradictorie, uneori, a termenului care se plasează fără îndoială între principiile de intens energetism şi cu considerabilă acţiune determinativă asupra viziunii şi a mijloacelor de exprimare literară. Principiu fundamental de evoluţie, la urma urmei, care, fie teoretizat, fie doar conţinut în produsul artistic, nu cunoaşte ca atare prea multe abordări sintetizatoare. De loc intimidat de aceste dificultăţi – la care se pot adăuga altele ţinând de împrejurările neprielnice unei atare întreprinderi – Dumitru Micu biografiază „conceptul de *autenticitate*, deosebit de atent la vârstele, manifestările (uneori superb teribiliste) şi reflectările esenţiale ale acestuia. Abia sesizabile modificări de atitudine – de la îngăduinţă la uşoară ironie, de la încântare reţinută la delimitare discretă – modulează tonul unui discurs critic pe care autorul îl păstrează totdeauna între limitele demonstraţiei viguroase şi ale inventarierii exacte. Acestea sunt, de altfel, şi mărcile de structurare a cărţii. La fel de incitante ca titlul generic, capitolele alcătuitoare beneficiază de formulări inspirate şi condensat sugestive: *Estetica imperfecţiunii* (cu sub-capitolele: Timidităţile doamnei T., Tentaţia documentului, Literatură. Antiliteratură, Aliteratură, Foamea de real), *Metamorfozele romanului şi sensurile autenticităţii, Simţul „crud" al realului, Autenticitatea ca substanţialitate.*

Operele a doi dintre cei mai semnificativi prozatori români suscită cu deosebire atenţia şi virtuţile critice ale autorului, datorită bine cunoscutei dar încă – până acum – insuficient analizatei lor aspiraţii la autenticitate: Camil Petrescu şi Hortensia Papadat-Bengescu. Primul, în mod cu totul justificat, simetrizează de altfel eseul lui Dumitru Micu (cel dintâi şi ultimul capitol al cărţii îi sunt dedicate), marcând şi în acest chip intenţia pe deplin realistă a autorului de a releva contribuţiile de prestigiu ale literaturii române la fundamentarea şi îmbogăţirea conceptului analizat. Nu întâmplător, enunţul aşezat drept *motto* al primului capitol (*Estetica imperfecţiunii)*, este o celebră afirmaţie programatică a romancierului român: „Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simţit, ceea ce a gândit,ceea ce i s-a întâmplat în viaţă (...) Fără ortografie, fără compoziţie, fără stil şi chiar fără caligrafie". Deşi şocantă, „fraza nu reprezintă decât în aparenţă o butadă", afirmă Dumitru Micu, continuând pe un ton categoric că „propoziţiile despre arta interpretativă" formulate de Camil Petrescu „definesc o poziţie estetică permanentă". Nimic din ceea ce se poate identifica şi conexa întru definirea şi înţelegerea opţiunii estetice a romancierului nu este lăsat deoparte de autorul studiului. O cercetare minuţioasă şi temeinică, o recitire atentă şi laborioasă, „la literă" a operei camilpetresciene în integralitatea ei sunt, la Dumitru Micu, condiţii procedurale indispensabile în demersul demonstrativ pe care îl întreprinde. Orice poziţie programatică – din articolele, interviurile, eseurile, din opera însăşi a lui Camil Petrescu – care are cât de mică şi în aparenţă nesemnificativă atingere cu „tema" eseului este identificată, inventariată, comentată, supusă unui proces de confruntare sau de analogare cu altele, până la revelarea înţelesurilor de adâncime pe care acestea le cuprind. În mod cu totul remarcabil, metoda conduce la asocieri de o cuprinzătoare noutate între opera filosofică (*Doctrina substanţei*) şi cea literară a scriitorului – titlul capitolului *Autenticitatea ca „substanţiabilitate"* este exemplificator. Cum tot în spaţiul noutăţii trebuie situată permanenta conexare pe care Dumitru Micu o realizează între viziunea estetică şi structura interioară – intelectuală şi afectivă – a lui Camil Petrescu: „Un temperament ca al autorului *Ultimei nopţi*... nu se poate găsi, în raport cu cel proustian, decât la polul opus. Nervos, precipitat, cerebral, deloc poematic, stilul interior al autorului *Ultimei nopţi*... contrastează cu cel al lui Proust..." La capătul unui studiu întemeiat pe principii atât de riguroase şi încorporând toate nivelurile necesare demonstraţiei, concluzia se impune firesc, într-o formulă categorică: „«Autenticitatea» personalităţii sale nu se putea exprima decât printr-o nouă tehnică, de invenţie proprie".

Sigur, ţelul ultim al studiului lui Dumitru Micu este acela de a evidenţia vocaţia de autenticitate a literaturii române. Ceea ce nu înseamnă deloc că demersul investigator cade în capcana unui proces de autarhizare. Dimpotrivă, o mereu vie şi bine exersată aptitudine a relaţionării îi înlesneşte autorului cuprinderea unei suprafeţe întinse a literaturii universale şi focalizarea precisă a actului analitic asupra zonelor aflate în perimetrul ideii urmărite sau chiar numai în tangenţă cu ea. Într-un dialog destinat să dea o imagine cât mai clară a efortului de căutare a autenticităţii, îşi răspund, din timpuri şi spaţii culturale diferite, scriitori şi teoreticieni literari la care autorul face largi şi pertinente referiri: Proust, Rabelais, Dostoievski, E.A. Pöe, Albérès, Joyce, Aristotel (nume pe care le citez cu totul la întâmplare).

Ar mai fi de adăugat, deloc formal, că ansamblul construcţiei eseistice a lui Dumitru Micu rezultă din activarea intensă a ştiutelor sale calităţi de istoric şi critic literar, cu o fină percepţie a fenomenului investigat. Vivacitatea stilistică, exactitatea critică străină de „uscăciunea" catedratică, dar păstrând un minim necesar de didacticism sunt trăsături aflate în deplină rezonanţă cu natura noţiunii cercetate. Aflat în căutarea formelor de manifestare a conceptului de autenticitate, Dumitru Micu îşi afirmă vocaţia eseistică nu mai puţin autentică.

Andrei GRIGOR

*) Dumitru Micu: *În căutarea autenticităţii*, Editura Minerva, Colecţia *Momente şi Sinteze*, Bucureşti, 1992.

O incursiune în fantastic

Debutul editorial al lui Corin Braga s-a petrecut la începutul verii, cu romanul *Noctambulii* *. După ce debutase colectiv, în volumul *12 prozatori* (Editura Dacia, 1988), cu o proză scurtă (*Ascensorul*), a cărei modernitate fusese remarcată de critică la timpul potrivit, Corin Braga ne oferă, şi de această dată, suficiente motive să-i remarcăm debutul.

Romanul are un început aproape clasic, cu personajul principal ce soseşte într-un oraş de provincie şi doreşte să-şi ia în primire locuinţa. Până aici nimic neobişnuit. Numai că odată intrat în imobilul de pe strada Branişte, noul locatar, Margus, împreună cu soţia sa Adela, pătrund ireversibil în miezul fantasticului. Cei doi, ca de altfel toate personajele, se mişcă în ţinutul subconştientului oniric. Ei nu se desprind nici un moment de lumea căreia îi aparţin şi nici nu au conştiinţa existenţei alteia, complementare.

Cel care declanşează conflictul este administratorul imobilului care îi ademeneşte pe cei doi într-un ascensor ce funcţiona preferenţial, el fiind singurul client servit corect. Ascensorul anunţă ceea ce se va petrece în aproape toate episoadele esenţiale, dominate de ocluziune, de spaţiul care absoarbe, încăperea care înghite. De fapt, autorul chiar anunţă că acest prim volum, care face parte dintr-un ciclu de încă trei, poartă titlul Claustrofobul. Personajul principal, geologul Margus, ajunge într-un oraş în care sunt necesare săpături pentru împiedicarea inundării clădirilor. Până a-şi lua în primire noile responsabilităţi, se ciocneşte de o birocraţie impenetrabilă ce ne aminteşte de serviciile kafkaiene din *Procesul*, de pildă; episodul aşteptării pentru o audienţă la Oficiul de plasare e memorabil; „Mobilele păreau că plutesc în văzduh, la câţiva centimetri deasupra solului.

Şase-şapte oameni răzleţi şedeau la mese şi completau formulare sau fişe. Într-un colţ, trei bărbaţi şuşoteau, în rest era tăcere. Se auzea doar o peniţă zgâriind hârtia... Timpul curgea încet, undeva pe afară. Peniţa scârţia mai departe, ca o insectă pe iarbă. De undeva străbăteau vocile vesele ale unei familii reunite în bucătărie, la cină".

Absurdul se îmbină cu fantasticul pe toată durata defăşurării tramei, şi din această combinaţie rezultă dimensiunea suprarealistă ce conţine, prin definiţie, şi planul oniric. Abisul memoriei a supus explorării în aceeaşi măsură ca lumea visului. Ceea ce este cert rămâne faptul că protagoniştii (Margus, Adela sau secretara Dorli Ostra) nu-şi imaginează nimic, ci trăiesc într-o lume în care suprarealul e adus la nivelul realului. Pentru ei imaginaţia nu există, între ea şi realitate au pus semnul egal.

Deşi Margus e pregătit să intre cu totul în fantastic (ca mod de existenţă) se obişnuieşte un pic mai greu cu un motan bulgakovian, care-l tachinează mereu, dar plin de solicitudine totuşi, şi fiind, poate spiritul său protector. Margus mai are unele îndoieli în privinţa comportării ciudate a motanului: „Motanul făcu o tumbă prin aer şi prinse bulgărele, apoi se închină ceremonios, în semn de rămas bun. În timp ce se depărta, Margus simţi trezindu-se în el un fior de panică, spaima că făcuse ceva ce nu ar fi trebuit." Oare chiar înnebunesc, de încep să aud motanii vorbind?"

Acest tip de incursiune în fantastic presupune şi o confuzie temporală accentuată. Personajul principal trăieşte în

Henri Harpignes - Peisaj

trecut şi se proiectează în viitor, prezentul fiind pentru el un contact ratat cu realitatea. Aşa cum realitatea e incertă, timpul care o exprimă e inexistent la modul obiectiv al receptării. Timpul subiectiv e preeminent ca instanţă a mobilităţii interioare. Atunci când pentru un personaj e zi, pentru altul e noapte, dezorientarea e generalizată.

Recuzita fantasticului se completează şi cu imaginea tabloului ce prinde viaţă, se animează, dar numai în timpul nopţii, ca în proza lui Pavel Dan, când personajul, buimăcit de somn, e invadat de cei pe carea seara îi contemplase în tabloul de pe perete înainte de a adormi: „Pierdută în ceaţă, ţărăncuţa părea că vrea să-i atragă atenţia, fiindcă începuse să-i facă cu ochiul (...), schimonosindu-se. Faţa i se buhăise". Aceste transplanţii temporale de pe un plan pe altul, prin exploatarea la maximum a spaţiului subconştient şi a celui suprareal, sunt foarte reuşite. Una dintre secvenţele călătoriei unui personaj pare decupată dintr-un film de Buñuel: „Când privirea i se limpezi, văzu cu mirare că nu se află pe scara vagonului, ci pe cea a unui autocamion..."; ca şi imaginea clasei: „Băncile aveau o formă rotunjită; păreau confortabile şi moi. Din pereţi, în loc de tablouri, ici şi colo ieşeau câte o mână sau un picior, atârnând pe lângă zid".

Personajul principal, Margus, ne-a atras în mod justificat atenţia, pentru că a fost foarte intens urmărit de către autor, fie singur, fie în cuplul pe care îl face, în cea mai mare parte a romanului, cu secretara Dorli Ostra. Margus se apropie într-un fel de Bardamu al lui Céline, ca mod de reflectare şi ca traiectorie, fiind tipul de personaj în care, deşi proza nu e autoreferenţială, autorul pare că investeşte cel mai mult din sine. Margus e o proiecţie a sinelui într-o realitate de ordin secund, de care se simte atras, sau de care în alte situaţii, e dezavantajat. În dialoguri, mai ales, se simte un inconfort al relaţiilor cu celălalat, pentru că atunci Margus capătă independenţă, singularitate, se detaşează de cel care creează. În pasajele descriptive, Margus, urmărit îndeaproape, nu „scapă" prea mult de sub dominaţia vocii auctoriale. În rest, el va deveni, credem, un personaj memorabil, şi va fi, cu siguranţă, căutat şi în celelalte volume ale ciclului *Noctambulii*.

Diana TIHU

* Corin Braga: *Noctambulii*, Editura Dacia, 1992

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

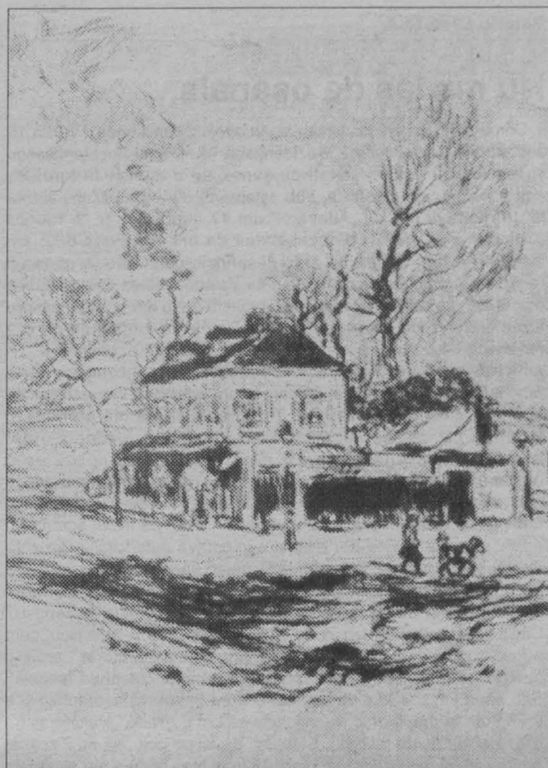
Misionari şi magiştri

O dată cu trezirea sentimentului de apartenenţă la marea familie romanică se produc şi primele încercări de a promova latina în rândul disciplinelor de uz general, rezervându-i-se rolul de mijloc de comunicare în predarea retoricii. E foate probabil că aşa se încheia, în 1646, activitatea începută în 1640 de Sofronie Počacki, fostul rector al Academiei teologice din Kiev, şi de ceilalţi profesori aduşi de el la Iaşi, conform înţelegerii survenite între Vasile Lupu şi mitropolitul Petru Movilă (P.P. Panaitescu). Indicaţii precise nu avem, poate şi din cauză că starea conflictuală din biserica răsăriteană făcuse necesar apelul la prudenţă şi discreţie; rămâne însă dovedit că, alături de alţi factori, influenţa exercitată şi pe această cale de modele occidentale de educaţie va da roade în scurt timp, pentru că exact la sfîrşitul perioadei respective deprinderea noului meşteşug se manifesta din plin în discursurile rostite în latineşte de cîţiva discipoli în faţa domnitorului, după cum nota un martor avizat, Bandinus, în memoriul său.

În vreme ce „ortodoxia latinizantă" se infiltra în Moldova, pravoslavia conservatoare căuta să se consolideze în Ţara Românească, unde poposea, în toamna anului 1646, Pantelimon Ligaridis, care renunţase la planul de a se îndrepta spre Iaşi, pentru a da curs dorinţei postelnicului Constantin Cantacuzino de a se ocupa de instrucţia fiilor săi (dar, desigur, şi din alte motive). În realitate agent al Congregaţiei de Propaganda fide, format la Institutul „St. Athanasie" din Roma, cult şi inteligent, orgolios şi intrigant, acest iezuit, altcumva incomod pentru toată lumea, lasă aici să i se vadă mai mult calităţile decît defectele, reuşind să devină util şi chiar respectat. Rapoartele transmise superiorilor lui, comparate cu altele, provenite din surse independente (vezi documentele publicate de G. Călinescu şi Fr. Pall), îl arată sincer preocupat de sarcina asumată – singura scutită de suspiciuni sau, oricum, considerată drept principala sursă de satisfacţii morale – anume de a contribui la edificarea pe noi baze a învăţământului de tip umanist, inspirându-se, de bună seamă, din normele de organizare prevăzute în programa cunoscută sub numele de *Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu*, aplicată în aşezământul în care crescuse şi începuse să se afirme, ca maestru de elocvenţă, după obţinerea titlului de doctor în filozofie şi teologie. Astfel, graţie diligenţelor „vestitului şi foarte iscusitului" misionar, înzestrat cu experienţă şi talent, obiectivele fixate iniţial se modifică; documentele vremii vorbesc de o adevărată şcoală, frecventată de „doisprezece tineri" (cum declară însuşi protodascălul), împărţită probabil în două cicluri; „clasa de gramatică", încredinţată lui Ignatie Petritsis, şi cursul superior, rezervat titularului de drept. Într-una din ultimele sale scrisori, din 12 august 1650, Ligaridis se mândreşte – nu fără temei – că în răstimp de patru ani a predat retorica şi logica în greceşte şi latineşte, pentru prima dată „în această ţară". Dacă meritul întâietăţii nu-i poate fi contestat, o anumită incertitudine planează asupra momentului când ar fi trebuit să se inaugureze lecţiile consacrate ştiinţelor „înalte", pentru că ele presupun existenţa unui stadiu pregătitor. Ştim prea puţine lucruri în legătură cu nivelul de cunoştinţe al celor ce veneau să le asculte, după o prealabilă instruire în familie sau în lăcaşul de cultură slavonă semnalat în izvoade contemporane. Dintr-o relatare a arhiepiscopului catolic Baksic, aflat în vizită la Târgovişte, rezultă că, în 1648, totul funcţiona conform previziunilor, dar ce se va fi întâmplat pe parcurs – pornind de la limita inferioară, 1646, stabilită *a posteriori* - e greu de spus; şi s-ar părea că nici nu avem ce descoperi: cum succesele din acest domeniu sunt privite chiar de cei în cauză prin prisma unor interese de alt ordin, imaginea reflectată ne apare ştearsă sau fragmentară. Dacă, eventual, provin din texte scrise în stilul protocolar al vremii, informaţiile aduse în discuţie nu prezintă garanţia că ar fi şi cele mai concludente, deoarece influenţa genului proxim (*laudatio*) se face simţită cu mai multă putere decât nevoia de obiectivitate. Când, într-o prefaţă la *Îndreptarea legii* (1652), Daniil Panonianul îşi face bilanţul anilor de ucenicie, nu ne aşteptăm la revelaţii complete, fiindcă evocarea serveşte mai curând elogierii dascălilor săi, în maniera specifică discursurilor encomiastice, iar modestia, firească, dar şi impusă de uzanţele de rigoare, îl obligă să nu insiste asupra unor detalii legate prea direct de o experienţă personală („...m-am ispitit a linge pre dinafară puţineală gramatică şi sintaxul", profitând de „toată mintea, înţelepţia, arătarea, supunerea şi îndreptarea cuviosului între ieromonahi, chir Ignatie Petriţ şi a lui Pantelimon Ligaridis...").

Astfel de iniţiative, pilduitoare pentru generaţiile ce vor veni, marchează, în felul lor, aspiraţiile unei oligarhii eliberate de complexe, implicată tot mai mult în disputele teologice din aria răsăriteană - uneori, cu intenţia de a le tempera -, animată de convingerea că îşi poate revendica o identitate spirituală cu nimic mai prejos decât a altora, definită de pe acum prin câteva trăsături fundamentale: comunitatea de limbă a tuturor românilor, originea lor etnică latină etc. Circumstanţele locului şi tipului favorizează, aşadar, procesul de asimilare a tehnicilor recomandate în situaţii ce legitimează dreptul la opinie sau la replică - încorporate în tot ce înseamnă deliberare, judecată critică, demonstraţie coerentă -, dar valorificate din belşug şi în ocazii festive, ceea ce determină proliferarea producţiilor de gen. Sub asemenea auspicii se plasează şi educaţia viitorului principe (Şerban Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Ştefan Brâncoveanu), sortit să facă faţă unor îndatoriri diplomatice, dar şi strict protocolare (de pildă, „frumoasa oraţie" făcută de Constantin Brâncoveanu la „coronaţia lui Tucheli"). În genere, se simte nevoia de a stabili, prin „dialexis", noi relaţii de comunicare: se înmulţesc contactele între cărturarii români din diferite provincii (Varlaam cu Udrişte Năsturel, stolnicul Constantin Cantacuzino cu Miron şi Nicolae Costin ş.a.), se intensifică schimburile de idei cu o serie de învăţaţi greci, italieni, polonezi, câţiva întâlniţi chiar aici, în preajma palatului, unde se vor instala ca angajaţi în serviciul şcolii, bisericii sau cancelariei de stat.

Prin natura împrejurărilor, posibilităţile de manevră ale misionarilor descinşi din centre de propagandă aflate în veşnică dispută se reduc la minimum, combatanţii din umbră ilustrându-se ca profesori, la modul concret, prin realizări identice; altfel spus, cu toate că par a-şi păstra intacte iluziile, aceştia nu fac decât să transpună în viaţă un plan conceput fără participarea lor. Invitaţia adresată de Vasile Lupu lui Pantelimon Ligaridis demonstrează cât de puţin conta apartenenţa la o anumită confesiune - fireşte, prea bine cunoscută, oricât de abil ar fi fost disimulată - în raport cu exigenţele adevăratului hegemon, care, din motive ce nu mai trebuie explicate, întemeiase un aşezământ alcătuit din şcoală, tipografie şi lăcaş de cult, cu funcţii complementare, servind unei cauze comune şi intereselor proprii concetăţenilor săi.

Jean François Raffaelli - Un colţ de stradă

În deceniile următoare, curtea voievodală se vede nevoită să renunţe la astfel de veleităţi, probabil şi datorită dificultăţilor întîmpinate în recrutarea cadrelor de formaţie superioară. Abia în vremea lui Brâncoveanu, aproximativ în 1695, imperativul redeschiderii cursurilor revine în actualitate, fără ca deocamdată să se înregistreze modificări de substanţă faţă de vechile proiecte: cu siguranţă, pe un loc de frunte se situează din nou arta oratoriei, dovadă - discursurile rămase de la dascăli sau elevi - dar şi latina, după cum rezultă dintr-o informaţie parvenită din străinătate (Victor Papacostea). Prima programă de studii, elaborată în 1707 şi socotită drept etalon nu numai pentru Ţara Românească, pînă la reforma lui Alexandru Ipsilanti, ci şi pentru Moldova, reprezintă consecinţa firească a eforturilor depuse într-o fază anterioară, pe care, de fapt, o continuă.

În Transilvania, se înfiinţează şcoli de nivel superior în prima jumătate a secolului al XVII-lea: la Alba Iulia, unde din 1624 e permis şi accesul celor lipsiţi de titluri nobiliare, la Caransebeş, Orăştie, Sibiu şi Cluj tehnica persuasiunii se integrează curând în concertul disciplinelor fundamentale, predate de profesori renumiţi nu numai în aceste locuri: Martin Opitz, J. H. Alstedt, Mihail Halici-fiul ş.a. Dar, ca şi în principatele vecine, necesitatea cuprinderii ei într-un sistem coerent se face simţită mult mai târziu, spre sfârşitul veacului următor, când intră în vigoare programa de studii a colegiului confesional din Blaj. „Clasa de retorică" cuprindea, în 1786, zece elevi proveniţi din toate mediile sociale şi din diferite locuri.

După cum ne dezvăluie rapoartele de la examenele din Blaj, alumnii învăţau şi exersau diferite procedee ale oratoriei, beneficiind de varietatea şi bogăţia stilistică a textelor alese din literatura latină (mai ales din Cicero) şi folosind terminologia greco-romană cu o statornică reputaţie. În clasa superioară de gramatică şi în clasa întâi de umanităţi, erau expuse toate categoriile retoricii, mergând de la „părţile şi subâmpărţirile elocvenţei" până la figurile de stil, de la dispoziţia materiei până la memorie şi gest (Lucia Protopopescu). În şcoala de la Blaj, în gimnaziile laice şi confesionale româneşti sau străine, precum şi în institutele superioare din Roma şi Viena, tinerii români au deprins şi au înţeles cum să utilizeze acest instrument universal de comunicare şi de demonstrare a ideilor; aşa se explică, în bună parte, eleganţa şi claritatea gândirii, capacitatea de ordonare a datelor, care asigură poziţiei lor o ţinută ştiinţifică de nivel european, evidentă în multe din controversele, directe sau indirecte, purtate cu adversarii lor în lupta pentru recunoaşterea drepturilor naţiunii române din Imperiul Habsburgic.

Mircea FRÂNCULESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Valeriu CRISTEA

Nu mă las de osanale...

Comentând, în articolul intitulat *Autogoluri*, „Emisiunea TV (din 15 septembrie n.n.) a celor 2 prezidenţiabili (d-nii Emil Constantinescu şi Ion Iliescu n.n.) creditaţi cu şansa de a ajunge în turul 2", emisiune pe care o califică „sub aşteptări", d-na Irina Dimiu afirmă la un moment dat (v. „Adevărul" din 17 sept. a.c., p. 3, rubrica „Campania în eter"): „Nici jumătatea de oră rezervată d-lui *Ion Iliescu* n-a fost scutită de auto-deservicii; cum altfel ar putea fi receptate prelungile osanale ale d-lui Valeriu Cristea, într-un stil ce dispăruse din publicistica postdecembristă?" Nu mă pronunţ asupra faptului dacă includerea intervenţiei mele în jumătatea de oră rezervată d-lui Ion Iliescu i-a adus sau nu acestuia „deservicii". D-na Irina Dimiu e convinsă că da. Telefoanele de încurajare, unele emoţionate şi emoţionante, pe care le-am primit mă îndreptăţesc să sper că, cine ştie, poate nu. Ţin în schimb să mă pronunţ în legătură cu atât de categorica taxare a unei *pledoarii* drept „osanale": consider acuzaţia d-nei Irina Dimiu lipsită de o elementară obiectivitate, făţiş răuvoitoare. Pe ce temei mi-o aduce autoarea articolului şi o tipăreşte „Adevărul"? Când, în intervalul celor 5-6 minute de prezenţă a subsemnatului pe micul ecran, am ridicat osanale? Când am protestat împotriva nefericitului clip anti-Iliescu al Convenţiei Democratice (care, parcă anume ca să mă confirme, a venit a doua zi, 16 septembrie, cu un alt clip, *şi mai şi*, tot anti-Iliescu, se-nţelege) sau a injuriilor d-lui Radu G. Ţeposu? Când am încercat să explic de ce sunt de partea d-lui Iliescu, cum a luat naştere opţiunea mea, înlăuntrul mediului literar căruia îi aparţin, ca o reacţie la noul oportunism al unor colegi de breaslă? Sau când am declarat că am fost şi sunt împotriva nedreptăţii şi a urii? Sunt în drept, cred, a conchide că cel puţin de „*prelungi* (s.n.) osanale" nu poate fi vorba. Şi totuşi, pe ici pe colo, să-mi fi scăpat poate câteva, linguşitor cum sunt de felul meu şi cum mă ştie toată lumea? Să fi avut d-na Irina Dimiu în vedere calităţile pe care, recunosc, i le-am atribuit d-lui Ion Iliescu? Dar care din ele contrazice într-atât de flagrant adevărul încât menţionând-o să se poată afirma că m-am dedicat osanalelor, „într-un stil ce dispăruse din publicistica postdecembristă" (dispăruse, iar eu l-am resuscitat!). Oare realismul, oare echilibrul, oare patriotismul? Sau poate onestitatea? Capacitatea de *neînveninare* pe care i-am subliniat-o apăsat nu este în mod cert reală, raportată la imensa presiune ce se exercită prin mass-media asupra preşedintelui ţării? Iar faptul că îl consider pe d-l Iliescu omul nostru politic numărul unu în momentul de faţă reprezintă doar o *opinie*. Nu mai mult decât atât. Poate eronată. Fie şi ca simplu cetăţean, am însă dreptul să o emit. Chiar dacă o atare opinie o deranjează vizibil pe d-na Irina Dimiu.

Eram maior şi nu ştiam!

Aflu din „Evenimentul zilei" (nr. 75 din 17 septembrie a.c., p. 2) că „în vechiul regim" am fost „maior de securitate". Informaţia mi-o furnizează, la rubrica „*firul scurt*", dl Daniel Chirea care, la rândul lui, a preluat-o din zbor, cu deplină încredere (profesionalism, nu glumă, deontologie, cât încape) de la „*O anonimă*" (o persoană anonimă de sex feminin, autoarea unuia din cele zece apeluri telefonice nocturne înregistrate conştiincios de redactorul de serviciu al ziarului şi pornite, toate, dintr-o sfântă indignare, provocată de apariţia mea pe micul ecran, marţi 15 septembrie, când am îndrăznit să-mi exprim opţiunea pentru unul dintre candidaţii la preşedinţia ţării): „*O anonimă* îl întreabă pe dl. Iliescu dacă ştie că Valeriu Cristea a fost, în vechiul regim, maior de securitate". Nu cunosc dacă dl. Iliescu ştie că... (domnia sa are, cred, posibilitatea să se intereseze şi să afle care este adevărul); *sigur* e că eu unul nu ştiu *absolut nimic* în legătură cu acest interesant aspect al biografiei mele. Să fii maior de securitate şi habar să n-ai de treaba asta, că adică eşti cogeamite maior de securitate, să stai în tot timpul ăsta ca un fraier şi să scrii sute, mii de pagini de critică literară, să publici zece cărţi, să fii pedepsit să lucrezi ani în şir cu o jumătate de normă, să refuzi totuşi să intri în partid etc. – iată într-adevăr *o situaţie* , am putea spune bizară! Ceea ce mi se pare *fascinant* în povestea anonimei plină de fantezie este *precizia* cu care procedează la indicarea gradului: *maior*, nici mai mult nici mai puţin, nici căpitan, nici colonel! Şi cum să înţeleg că am fost maior în vechiul regim? Vechiul regim a durat 45 de ani. Am ajuns maior (când? şi de ce nu am mai avansat, dacă tot e să ne jucăm de-a gradele?), ori am fost dintotdeauna maior, chiar din prima zi a vechiului regim? Care? Cel ceauşist, cel dejist? În 1948 aveam 11 ani iar în 1965 – 28. Să lăsăm însă gluma la o parte...

Domnule redactor şef Ion Cristoiu! Vă *somez* să faceţi dovada afirmaţiei că „Valeriu Cristea a fost, în vechiul regim, maior de securitate". Descoperiţi-o pe doamna care nu şi-a dat nici numele, nici adresa, nici numărul de telefon dar pe care aţi crezut-o ca pe Maica Domnului şi rugaţi-o să vă ajute. Altfel... Altfel vă previn că mă voi adresa justiţiei, în calitate de persoană grav ultragiată, invocând delictul de calomnie, de care vă faceţi vinovat.

P.S. Cum „Evenimentul zilei" nr. 75 din 17 sept. a.c. se „ocupă" mai pe larg de mine, voi reveni.

Însemnări despre relativitatea sublimului

Această fiinţă osmotică, natura osmotică, Universul osmotic. Iar Dumnezeu în relaţie osmotică cu întreaga Creaţie. O măreţie într-un Tot prin interdependenţă şi interdeterminări succesive. O construcţie osmotică de proporţii incomensurabile cu neputinţă de reprezentat în *gândirea logică* , dar accesibilă parţial intuiţiei imaginative. Există oare un moment al sfidării golului, haosului, neantului, veşniciei din filozofia elină? Am păcătuit mereu de la marii gânditori elini încoace reuşind prea des să cuprindem părţi din Tot în câte un concept. Orice concept în aventura cunoaşterii este un sicriu de plumb ce-i inhibă curiozităţii voinţa, iar intuiţia, prin predestinare dizidentă, pare salvatoare, singura care se înfricoşează de constrângeri şi tăcere. Cea mai inocentă „certitudine" din aberaţiile evoluţiei noastre este *omul material!*

Când spiritul suferă de luciditate, se bucură că Haosul nu avea senzori şi lipseau cu desăvârşire, înainte de Geneză, acele elemente ale percepţiei senzoriale ca însemne ale unei identităţi spre care au trebuit să treacă milenii ca să-i spunem Divinitate. În intuiţia globală, preponderent epică, copleşită de raţiuni omeneşti, Dumnezeu a parcurs mai multe nivele de construire în Univers şi ale Universului. Iar Immanuel Kant pare să distrugă o rătăcire milenară: după el Dumnezeu nu este o „Putere reciclabilă, prin etape", ci *Absolutul Etern*, nenăscut, fără vârste şi fără dezavantajul integrării entropice în timp.

Circumspectul raţionalist este primul care absolvă şcoala blazării, şi va muri întrebându-se de ce era nevoie de om? Cât din virtutea dumnezeiască devine în om autovirtute? Există o inteligenţă cosmică, sau aceasta este sinonimul inteligenţei dumnezeieşti? Cât din ea îi revine omului-creat şi de ce ea însăşi a trebuit să fie înscrisă într-o evoluţie frântă din timp în timp de revelaţii? Lentoarea opacă şi ignoranţa protectoare par să reprezinte dreptul nostru la fericire. Temporizări în sublim pentru a-l cunoaşte fără să-l înţelegem. Versul lui Blaga, „Risipei se dedă florarul..." este mai aproape de o intuiţie creştină, decât de o metaforă pastorală.

Dacă ne-am putea privi sufletul, am descoperi poate că fiinţa osmotică este fundamentul corecţiei noastre biologice şi spirituale. O corecţie oscilatorie între pozitiv şi negativ. Iubirea de sine se devalorizează prin neiubirea de semenul tău. Egocentrismul pare o glandă exclusiv umană, de care Creatorul nu răspunde. O însuşire a evoluţiei care vulnerabilizează un destin în perspectiva creştină. În acelaşi timp, însă, nu tot ce este în noi contradictoriu, pe itinerariile căutării, devine degradabil. Dacă omul trăind *în Dumnezeu* este o vocaţie, să regretăm de-a lungul întregii noastre vieţi că vocaţia nu devine lege.

La scara istoriei, a cromaticii evenimenţiale şi a prototipurilor observăm cu uimire că nici tiranii congenitali nu pot coexista ne-osmotic! Pilda supremă o avem în capacitatea maleficului de a orchestra cele mai subtile partituri în manevrarea umană. Dar să fim bucuroşi, totuşi, că Diavolul nu poate fi imaginat într-o existenţă osmotică, deşi o caută printr-o permanentă strădanie de recrutare. Astfel Diavolul poate fi reprezentat ca *forţă dizidentă* care neagă sau obstrucţionează Creaţia. El reprezintă *gelozia cosmică agresivă*. Nici spiritul negativ uman până la urmă nu-l acceptă drept călăuză într-un destin. Dacă am înţelege că Diavolul poate deveni agreabil numai rătăcind în chip absolut singur, tiranii ar deveni nişte subiecţi singuratici ineficienţi şi agreabili!

Ar trebui să trăim o disperare exasperată dacă ne-am aliena în convingerea că *starea de fericire* este o simplă moleculă manipulată de codul nostru genetic şi suntem moştenitorii fragili ai percepţiei grosiere ce balansează între *bine* şi *rău*. Binele şi răul aparţin regnului animal şi sunt genericul „din principiu" al oricărei existenţe vii. Dar Starea de fericire este exclusiv omenească şi aparţine registrului sacru, emanând de la Divinitate?

Cum aş trăi fără să sper că însuşi Cosmosul vehiculează extazul? Şi mi se pare absolut firesc, deoarece eliberează energie, legile lui par o ilimitată devălmăşie absurdă care aspiră la ordine; iar atunci când o vă găsi, el va fi mort de o moarte aparentă ce nu-şi suportă condiţia, înfruntând-o printr-o nouă explozie cosmică. Şi pe Pământ şi în Univers armoniile sunt fluctuante între sublim şi teroare. Dar nu şi între optim şi eroare.

În fiecare clipă a vieţii noastre ar trebui să ne trăim disperarea ştiind că fericirea pământeană nu este congruentă cu mântuirea. Spre mântuire calea omenească este o devotare fără negocieri, slujind suferinţa. O fericire liniară, ca o recrutare în panteonul mântuirii, nu poate exista; prin cultură nu ne-am putut restitui o asemenea iluzie din care să ne proiectăm un ideal. Singura şansă a omului hipersensibilizat de-a lungul evoluţiei este retragerea în Spirit. Sublimul îl pot cunoaşte doar cei cărora le va reuşi o retragere entuziastă!

Deocamdată o asemenea retragere seamănă cu un templu închipuit din generaţie în generaţie, fără să-l fi înălţat vreodată cineva. Pe o altă treaptă de judecată, opacă la intuiţiile astrale, ne satisface convingerea că până şi un templu al spiritelor este degradabil, şi nu ne rămâne decât să imaginăm spiritele drept entităţi desprinse de orice vremelnicie materială furnizoare de nenorociri. Din acest moment intrăm în temporalitatea golită de nostalgii, şi-i dăm o durată divină, imaterială, incompatibilă faţă de suma percepţiilor ce ne-au insultat de-a lungul existenţei în corp. Spiritul devine astfel un *imaginar ideal* vieţuind etern într-o lume *imaterial ideală*. Pe măsură ce reuşim să ieşim din propria noastră materie generatoare de incompatibilităţi multiple faţă de imaginea spiritului, eternă, intrăm de fapt în Universul Dumnezeiesc ameninţaţi sau bonificaţi de memoria vămilor vieţii pământene.

Aproape orice putem face poruncindu-ni-se. Inoculându-ni-se frica şi stările terorii, intervenind asupra propriei noastre constituţii morale şi automutilându-ne. Dar în nici o împrejurare nu putem *iubi* sau *urî* din poruncă. Conştiinţa acestei fidelităţi sublime pare să ţină de dimensiunea sacră, şi ar trebui să ne lumineze trecerea şi sensul absolut al libertăţii sufletului. Cu precădere iubirea nu poate deveni *parte manevrabilă*, chiar dacă străbate filtre rigide de dezataşare şi de credinţă. Din această neputinţă se nasc în noi reacţiile negative, ca şi cum o însuşire pură există prin intoleranţa la convertire şi redirecţionare. Forţarea artificială de contrarii a căpătat echivalentul în denumiri: ipocrizie, minciună, inducţii tendenţioase negative, clonare aberantă, remodificare utilitaristă şi multe altele. Nimic nu-i mai dizgraţios în ordinea atingerii purităţii decât mimarea impusă cu forţa, şi forţa ca impuls în provocarea iubirii!

A te autoconserva în iubire este o virtute pe care o cunosc doar iniţiaţii. Este preţul credinţei, restituindu-i unui nivel superior de ataşare un înţeles superior de aspiraţie şi speranţă. Dar de ce nu plângem cu un multiplu de ochi atunci când devotatul iubirii, în sens creştin, devine un anacronic social hăituit pentru virtutea sa? Impurul om deţine fără îndoială un fascicul din tezaurul dumnezeiesc pe care n-a ajuns să-l gospodărească decât teoretizându-l. Îl recunoaşte înfricoşat valoarea, refuzându-i contribuţia la aşezământul moral şi spiritual. Agitaţia endemică şi golul de proiecte morale resping iubirea. Aceleaşi, însă, nu resping acţiunea. Ne înfricoşăm de violenţa perpetuă a materiei din Univers, şi-i împrumutăm specificul ca beneficiari ai vieţii. Însă într-un chip iraţional, căci Universul „sub legi" nu-i acelaşi lucru cu „omul sub legi".

A trăi în iubire înseamnă a fi atins sublimul. Dar există dincolo de acest adevăr filozofia - există *ideea* că o asemenea arhitecturare sufletească refuză problematizările şi nu acceptă contrariile generatoare ale „adevărurilor noastre". Minţile articulate pe determinismul materialităţii exclusive n-au făcut decât să avertizeze asupra stagnării contemplative şi reveriei inerte. Şi totuşi, aceste „două păcate" ce intră sub blamul pozitivist au atins performanţa de-a dărui umanităţii spirite superioare şi conjunctural utile, dar niciodată monştri!

A nu te putea desprinde de amintirea a ceea ce-ai fost, şi a nu te accepta în ceea ce-ai devenit – iată dilema tragică prin care te restitui uşura de viaţă ca de o povară cărată o vreme şi insuportabilă. Sublimul se transformă în caznă. Doar ignoranţa în faţa ideii de moarte ne face să reprivim viaţa ca pe un calvar. Sunt puternici aceia care „se trăiesc pe ei înşişi", dispuşi oricând să-şi repete calvarul. O ignoranţă determinată de timp şi de predestinare - două pedepse ale destinului; în faţa lor, determinaţi şi supuşi, nu mai putem invoca nici o justiţie!

Suferi-vom încă multă vreme înţelegând că nici o lege care emană de la om nu poate fi aplicată ordinii cosmice. Traseul este invers, şi ne tulbură, căci dorim să-l vedem în noi pe *omul cosmic*. Legile Universului par a avea drept scop suprem catalizarea uriaşelor forţe ce descriu o perpetuă agresiune. Legile omeneşti impun un mod de a trăi social conform măsurii subiective a unei majorităţi înfricoşate de libertatea absolută a fiecărei entităţi umane. Materia se descătuşează continuu, în vreme ce omul îşi reorganizează şi reclamă continua încătuşare!

Fiabilitatea existenţei convenţionale este determinată de legi, de anti-sublim. Viul se împarte egal – sub semnul inteligenţei şi al instinctului. Ambele aparţin transmisiei contradictorii, în care este conţinut câte un principiu de optimizare. Secole la rând ne-am întrebat dacă inteligenţă şi instinct aparţin unei matrice de la origine bine temperată. Dezlegând această enigmă, ne-am pomeni, probabil, în faţa unei alternative: fie că viaţa este cel mai tragic accident pe care l-a provocat haosul cosmic, fie că trebuie să ne întoarcem la conştiinţa de *miracol creat*, nu doar trăind întru Dumnezeu, ci *simţindu-l* pe Dumnezeu. Cum să răspunzi la întrebarea de ce descoperirea şi revelarea Divinităţii este un proces trudnic, fiecare verigă construită de timp şi de generaţii făcând parte de fapt dintr-o evoluţie prin revoluţii sufleteşti? De ce spre Dumnezeu ne îndreptăm mai lent decât ne-am grăbit toate puterile spre rătăcire? Gândind la aceste întrebări cu o simplitate smerită şi uitând de omul „fiinţă infatuată", putem atinge sublimul, dar fără orgoliul de a-l şi transmite altora...

Ion ŢUGUI

Din volumul în manuscris, cu acelaşi titlu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

GRAFFITI

Gheorghe Tomozei

Dăinuire

Într-un text publicitar de totală stupiditate un țăran ce și-a vândut brânza pe dolari mărturisește, în ciuda limbuției, că „nu-i merge la zicere".

Prilej și acesta, de a ne întreba cum ne merge cu *zicerea* și *scrierea* limbii române în momente în care simțim nevoia să reevaluăm totul: istorie, credință, cult al valorilor.

Trebuie spus din capul locului că în ciuda „loviturilor" nedemne primite și în ciuda convulsiilor sociale limba noastră își trăiește cu netulburare destinul. O vorbesc, pe Terra – am numărat eu și pot fi crezut pe cuvânt – aproape 50 de milioane de oameni. De scris o scriu mai puțini. Nu-și plânge teritorii (geografice) aflate cândva sub stăpânirea sa, nu revendică teritorii, nu e totalitară sau agresivă.

Este pur și simplu.

Cum Carpații ori Dunărea.

Dăinuie.

Viiază.

Abia rostite, vocabulele ei sunt *viitor*.

E firesc așadar să o socotim fără moarte. E firesc să-i căutăm obârșiile în lumea misterelor latine ajunse să lumineze pădurile, „celor mai viteji dintre traci".

E cu desen fluid, implacabil, zestre și patrie.

Dat. Datină.

Suntem zidiți în alveolele ei florale înainte de a lua trup și chip, înainte de prima suflare.

Nu are dușmani în stare să-i primejduiească strălucirea ci doar *stricători* cu gesturi condamnate în afuriseniile cărturarilor.

Inexpugnabilă se întinerește, perpetuu, legând firesc prieteșug cu toate limbile pământului.

Nici cearcănul îngrijorării n-o tulbură. E firesc, așadar, când poporul pe care-l slujește (și de care *se* slujește) e cotropit acum de amare semne rău-prevestitoare ale istoriei să ne întrebăm în ce măsură orfevrăriile ei și tijele de orgă pot fi atinse de rugină și ger. Și ne spunem că măcar ea, cum zice cronicarul, nu are a se teme. N-o sperie armele, generalii oștirilor, edictele. Și nici zavistiile.

Îndoindu-ne, cum am spus, de tot și de toate, încercând să punem viața obștei pe temeie trainice, spălându-ne de cocleala minciunii ne răsfrângem frunțile în selenicul argint și în pulberea de diamante sfărâmate a limbii române.

Limba vitejilor războinici vorbind și scriind cu sabia iubirii de dreptate și adevăr.

Limba eroilor.

Limba prin care *a trecut* lăsând urmă Mihai Eminescu.

La fel de frumoasă ca limba în care a gândit Socrate, ca limba tragediilor lui Shakespeare, ca limba împărătească a Psalmilor lui David și totuși, totuși cu nimic mai de preț decât limbile toate câte mai dogore cerul lumii.

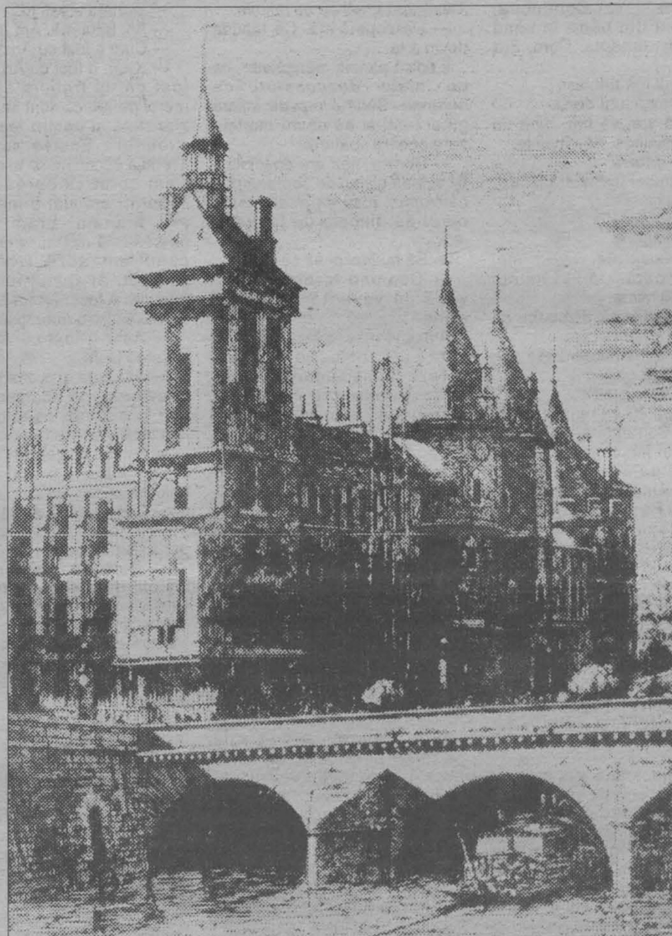
Trăitori și muritori în limba română, noi cei din cuprinsul țării de pământ deopotrivă cu deszțărații, simțim, nebuni după libertate, dulcea ei robie. O purtăm cu falā în grai și în scris.

În rest, vechile griji gospodărești: deretícând în lacra cu odoare putem lesne să ne lipsim de comodele și de cele mai multe ori perfect inutilele neologisme; ne putem refuza, în viața de zi cu zi exprimarea calpă, lipsită de culoare a eroilor mass-media și, vai, a oamenilor politici (dacă aveți copii închideți televizorul la emisiunile parlamentare!); oricât de mult am iubi jocul și râsul s-ar cuveni să fim mai zgârciți cu bășcălia, cu expresiile deșucheate (adesea importate din țara fără țară care e Gitania); ne grăbim prea mult în a șterge din grai savuroase particularități dialectice și slujim unui proces nivelator de nimeni gustat; suntem prea toleranți cu uzurpatorii gramaticii, prea blânzi cu ucigașii de armorii.

Sunt unul dintre cei ce sunt patetic-încredințați că limba română își trăiește cu măreție vârstele încât n-are cum să fie sărăcită de podoabe ori surpată. De pierdut putem pierde doar noi, mândrii ei servi, ne putem lipsi de pavăza ei dacă îi ignorăm legile inextricabile. Neiubind-o putem fi mai săraci decât suntem. Mai singuri decât singurătatea noastră.

Iar în mileniul ce vine intrăm tot cu boierescul testament:

„... Las vouă moștenire
Creșterea limbii românești
Și-a patriei cinstire".

Charles Meryon - Turnul cu ceas

COMEDIA INUMANĂ

Ion BĂIEȘU - inedit

Oul de aur

Alexandrei, la un an

O păsărică cu pieptul roșu,
Cu voce subțire și tandră,
A ciocnit azi noapte-n fereastră
Și-a întrebat: aveți aici o Alexandra?

Avem, i-a răspuns o bunică,
I-ai adus cumva vreo veste?
Da, i-a răspuns păsărica,
I-am adus oul de aur din poveste.
Dar nu i-l dați să se joace
Cu el, să nu-l spargă,
Oul are în el ceva care
Încă nu știe să meargă.
E ceva care nu se vede
Și nu se aude,
Să nu cumva, Doamne ferește,
Nu cumva să se ude!

O juma' de viață să-l poarte în palme
Cu grijă și spaimă, să nu se sfarme.
Iar când va fi mare-mare
Eu voi veni neapărat
Și-i voi aduce încă un ou fermecat
Să-l arate celor din jur
Și să le zică: Domnul fie
Cu voi! Acesta e un ou
Și din el vă veți naște din nou!

Iar eu voi fi o păsărică
Bătrână-bătrână
Zburând cu o singură aripă, într-o
rână.
Dar tot am să vin!
Tot am să vin!
Draga mea, asta e tot.

Nultey, 7 iulie '90

REGĂSIRI

Poezie în spiritul vremii

Nu întâmplător cel mai bun volum de versuri al lui Enric Furtună vede lumina tiparului în anul 1940, an de mari anxietăți, de dramatică înfruntare a civilizației cu bestialitatea și agresivitatea fascismului. Poetul (născut în 1881) lasă în urmă o activitate împărțită între poezie și incursiuni în sfera lirismului de divertisment. Debutase în 1914 cu trei poeme dramatice reunite sub titlul *Pustnicul*, pentru ca în anii de după război să publice, tot la Iași, alte două cărți, prima *De pe stâncă* , în 1924, iar în 1926 *Priveliști și impresii.*

În umbra unor modele ilustre, Enric Furtună învăluie, de regulă, fervoarea sa lirică într-un imagism emfatic; puține sunt transpunerile din care să lipsească „a vișelor tăgadă", „ștreangul durerii", „oglinzile mucegăite", „izvorul ce seacă" etc. Poetica sa invocă, până la un punct, un ceremonial al afectării, dar și probe de căutare a atmosferei romantice, cu moderne percepții salvate de artificiu tenebros. Și, pe acest fond, vine schimbarea. Cu siguranță, nu de registru, ci de viziune. Poetul o datorează gravelor evenimente din țară și din lume. Acestea dau unitate stilistică volumului apărut, cum spuneam, sub semnul destinului tragic. Impulsurile sunt, de astă dată, în remarcabilul ton al *Poemelor resemnării* (Socec, 1940) plecate din chiar fiorul pe care acest destin îl naște în creator. Apoi el, creatorul, devine perfect conștient că poartă greaua povară a lui Israel. Cel mai bun ciclu se numește *Ahasver.* Aluzia stăruie în toate stanțele potrivit diapazonului comunicării. Prima reprezentare părăsește potecile previzibile. Suntem în plină dramă: „Te văd, vlăstar târziu al lui Israel,/ Pe bordul unui *steamer* vechi și șubred,/ Scrutând adâncul zorilor pâcloase/ Și-n el un colț de glie primitoare". Vaporul purtător de oameni în drum spre Țara sfântă devine simbolul luptei pentru salvare. Din păcate nu va atinge limanul izbăvitor. Sub acest patetism asociat mistuirii se delimitează reflexul cuiva pus să traverseze, el însuși, o mare în furtună. Ar părea, că remediul se găsește în lectura Talmudului. Un amplu poem *La izvoarele tămăduirii*, proclamă atașamentul celor încercuiți între ziduri de gheto la umilința rugii și a credinței fără prihană. Nu stau să judec acum dacă, ținând seama de gravitatea situației, melancolia ce însoțește gestul bătrânilor credincioși nu reclamă și alte opțiuni, mai puțin contemplative, mai bărbătești. Calvarul se petrece într-un spațiu lipsit de coordonate precise. În acest real fictiv, prezentul nu se deosebește de trecut. Nota nouă apare în clipa ce pulsează de revoltă. *Invocație la un poem* o anunță și o dezvoltă cu o energie eliberată de constrângeri. Poetul are conștiința jertfelor de milenii. El se rușinează să aștepte pasiv o agonie a neputinței. Dintr-un ton apatic urcă spre noi neastâmpărul. Voința transformă discursul poetic, absoarbe cu propria emanație nimbul îndrăznelii afirmative. Voi cita masiv ca să ilustrez acest poem antologic pentru certele lui virtuți puțin întâlnite în epocă: curajul moral, curajul istoric. Neîndoios, nu regia literară domină fragmentele, nici fanfaronada. O sugestie puternică vine dinspre fondul dens de trăire, desfășurat până la iluzia mesianismului: „În sânge toarnă-mi fierea stătută veac de veac,/ Învăluie cu flăcări cuvântul meu sărac,/ Cutremură-mi ființa de spasmuri fără șir,/ Aruncă-mă spre ceruri și-n gropi de cimitir,/ Dă-mi patima răscoalei ce sfarmă-naltul dig,/ Să pot, o Israele, cântarea ta s-o strig!// Pe când popoare-ntinse și-ntinse-împărății/ Se zvârcolesc în noaptea cea plină de stihii,/ Lumina minții tale creștea, creștea mereu,/ Căci ție-ntâiu în lume vorbit-a Dumnezeu;/ Tu cel dintâi primit-ai divinele porunci/ Colo, pe vârful Sinai înveșnicit de-atunci..." Slăvind suferința, poetul o stigmatizează. Retoric, într-o imensă hiperbolă el dă curs vocației rapsodice. Ceea ce pare o jeluire se preface în diatribă: „Eu vreau să cânt blestemul ce ca un fulger crunt/ S-a prăbușit din slavă pe capul tău cărunt./ Vreau lacrimile-ți grele ca plumbul, să le cânt,/ Vreau râsul tău din Ghetto spre slavă să-l avânt,/ Vreau lungul tău martiriu prin secoli să-l vestesc,/ Vreau glasul meu să crească cum secolele cresc,/ Să spintece văzduhul și-al rugurilor fum/ Prin cerurile-nalte zburând să-și facă drum,/ Al șaptelea din ceruri să-i prindă tonul pur,/ Să-l sune ca pe-un clopot de-aramă în azur,/ Și-urechea lui Iehova, ascuns în noru-i des,/ S-o umple cu durerea poporului ales".

Cota versurilor din poemul mai sus citat s-a epuizat în producțiile ulterioare. Rămâne perfect citabilă însă împrospătarea cauzată de impactul inspirației cu istoria fierbinte. Să reținem satisfacția că un poet prea repede trecut în anonimat a putut să își completeze evantaiul de mijloace exact când vocea lui coincidea cu imperativul vremii. Cel ce își teme „cuvântul sărac" de câte i se pot întâmpla și cere să se pătrundă de durerea neamului său pentru că numai ea îi descoperă „patima răscoalei" smulge, din liră, sunete sfâșietoare. La zbuciumul antic se adaugă, câtuși de puțin decorativ, sentimentul că paharul s-a umplut de vreme ce și glasul prevestitor a urcat până la al șaptelea cer. Îi datorăm lui Enric Furtună această aducere aminte, lui care în ceas de disperare a făcut ca poezia să dobândească noblețe, să răscumpere nefericirea, să o incrusteze în timp ca pe o nestemată.

Henri ZALIS

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Tudor Vasiliu

Povestea bărbatului care s-a îndrăgostit de Moarte

Era trecut de miezul nopţii. Chermeza de la cabana Bâlea atinsese paroxismul. Alexandru porni în slalom printre petrecăreţi, izbindu-le genunchii cu maşina de scris în cutia ca de armonică.

Lângă uşă licări o femeie necunoscută, drapată într-o rochie lungă, o mantie verde-amar. Broşa, poate nişte paiete, o făceau să scânteieze stins. Deturnat, Alexandru porni spre ea, dar atunci femeia şopti ceva de neînţeles. Era şi prea mult zgomot:

— Semnaţi altul.

Bărbatul îşi imagină că e beată, încercă să plece. Sprâncenele nepensate, fruntea înaltă, dreaptă, părul tras spre spate, urechiuşele cu lobul sudat, îl fascinau. O Ingrid Bergman cu adevărat frumoasă.

Cineva îl ciupi, îi trecu evantaiul pe sub bărbie. Alexandru se întoarse. Olga, de la „Fericirea Poporului", grasă, îl privea îmbietor:

—Cântă-ne ceva, acordeonistule.

Acum îi veni uşor să se smulgă. Ieşi în răcoarea nopţii, îşi căută maşina. În definitiv, el era scriitor, independent şi glorios; toată adunătura aceea de ziarişti, cu schimbul ei de informaţii, îl făcea să caşte. Îşi scrisese porţia - era liber. Trânti portiera şi răsuci cheia.

În clipa aceea, imaginea femeii în rochie verde i se aprinse undeva, în interior, ca o plafonieră. Alexandru ştia să adune, cu coada ochiului sau prin scurte priviri intense, imagini pe care apoi le prelucra - obicei de scriitor. Nu încercă să o alunge, aşa cum nu te scuturi de parfumul de petunii. „Să mă întorc", se surprinse gândind. „Să mă întorc la ea."

Împinse şocul, mută pe faza lungă şi se angajă pe Transfăgărăşan. Trupul, întotdeauna ultimul întrebat, se revolta de astă dată, încerca să-l salveze. „Să mă întorc. Să mă întorc la ea. Să mă înfig în turma aia de sceleraţi, să o smulg şi să o iau cu mine. E şansa mea. E viaţa mea". Piciorul apăsa când pe accelerator, când pe frână, la virajele în „ac de păr". Lada 1200 venea în bot şi se redresa, kilometrii treceau. În locul regretului, Alexandru se simţea invadat de o fericire triumfătoare. Inexplicabilă. Nu era superstiţios dar începu să se întrebe dacă femeia în verde nu ascundea o nenorocire îngrozitoare de care întreaga sa fiinţă se bucura să scape.

Atunci o văzu, în lumina farurilor. De fapt, gonise către ea! Opri la marginea şoselei. I se păru că o aude iar:

— Semnaţi altul.

Deschise portiera. Femeia urcă sprintenă, se ghemui şi se întoarse să-l privească:

— Dora Vlasiu.

— Alexandru Incan.

— Ştiu.

Nu avea mai mult de douăzeci de ani, rochia şi pieptănătura o maturizau. În semiîntuneric, Alexandru se lăsă învăluit de privirea fetei-femei. Ochii lui verzi erau câmpia. Ochii ei căprui - sau poate negri? - erau căpriţele care voiau să zburde şi pe care bărbatul de patruzeci de ani le aştepta să obosească. Porni, cu întârziere.

— Să nu-mi spui că se face ziuă.

— Nu se face ziuă.

Alexandru evita să o privească. O prinsese, o capturase. Conducea, controlând din când în când scaunul din dreapta. Dora. Era acolo.

— Poţi să mă tutuieşti?

— Desigur. Cum doriţi.

— Dacă vrei să mă simt un boşorog libidinos, dă-i înainte.

— Cum *doreşti*.

— Ce căutai în flacăra lămpii, fluturaşule?

— Te căutam.

— Nu exagera.

— Nu exagerez. Te-am mai găsit o dată, la „Căminul Artelor". Ţii minte.

— Nu. Iartă-mă. Probabil că băusem.

— Asta a fost acum zece ani. Eram o fetiţă.

— Vrei să te cred?

— Nici nu ştii ce tenace poate fi o fetiţă. Ce răbdătoare, când e vorba să-şi înhaţe prada. Am o fotografie de-a ta. O carte cu dedicaţie. Un desen dăruit unei prietene. Pe care l-am furat. Nu-mi place cum scrii. Eşti sentimentalo-senzualo-afectato...

— Ajunge.

— Sentimentalo-senzualo-afectato-ajunge. Îmi plac ochii tăi.

— Totuşi, cum ai ajuns la Bâlea?

— Cu Aristide, directorul meu.

— Aha, lucrezi la „Şoimul". La ce mai plagiază acum jigodia aia grasă?

— Nu era... nu e mai gras ca tine.

Alexandru Incan simţi că îngheaţă. Acolo, pe marginea Transfăgărăşanului, parapetul era smuls? Dora şchiopăta puţin când se apropiase de portieră? Frână. O privi şi se drogă lacom cu ochii ei de îndrăgostită.

— Vorbeşte-mi.

— Imediat. Imediat - intui fata momentul de criză. Să mă adun. Odată, după ce te-am văzut la ti-vi, am închis ochii, să mă bucur de tine. Chipul tău s-a scurs, s-a subţiat, erai Moartea. M-am întrebat: eşti Moartea mea, sunt Moartea ta? Sau vei muri în curând, fără mine. În ce zodie te scalzi? Eu sunt Capricorn.

— Rac.

— *Săgetător*, iată ce eşti. De ce ţii să ne potrivim? Să fie asta ultima ta minciună.

— S-a făcut. Îmi laşi un număr de telefon?

— Paişpe, zece... Nu, zece... Pf! Niciodată nu mi s-a mai întâmplat să-mi uit numărul.

— Ura! Te intimidez.

Alexandru Incan începu în curând să caşte şi Dora Vlasiu îi puse palma la gură. Opriră iar.

_ Noapte bună, domnişoară Capricornă.

— Noapte bună, domnule Săgetător. Nu vrei să treci în spate? Dacă începi să conduci în somn?

— Vino şi tu.

— Am să vin. Mai lasă-mă.

Opriseră într-o parcare şi bărbatul trecu în spatele fetei. Îi mângâia părul. Îşi încurca degetele în buclele întunecate şi strângea pumnii până când Dora îl oprea cu un geamăt uşor.

— Mai fă-mi.

— Semnaţi altul - îi atinse Alexandru urechea cu buzele.

— Descoperă-mă. Ce repede devin a ta.

Îi ridică pletele mângâietor, ca pe nişte *dessous*-uri de borangic. Sărutul impudic înfioră gâtul fetei şi ea căută maneta care cobora spătarul.

— Bunica mea era spaniolă... Îşi vindea glasul de soprană prin cârciumi... rosti ea în sus, spre cerul de dincolo de tapiţeria maşinii.

— Să nu începi să cânţi!

— Doamne fereşte. Am o voce de veveriţă care cere alune.

Alexandru se aplecă, atras de gura care rostea toate acele nerozii fermecătoare. Dora îi muşcă buzele cu o mişcare de mangustă, apoi începu să-l sărute pe îndelete. Îşi potolea o foame veche. Acoperi urechile bărbatului. Acestuia i se păru că aude, prin palmele micuţe:

— Semnaţi altul.

Respingându-l, Dora se întoarse cu faţa în jos. Alexandru se lăsă pe spate, surprins de curajul ei. Un automobil fulgeră pe şosea, şi ochii fetei luciră o clipă, speriaţi de imensitatea dorinţei bărbatului.

•

Ieşi de la circa de poliţie şi se opri să o aştepte. Fuseseră audiaţi separat. Din Dacia găsită pe fundul văii, cei de la medicină legală se chinuiseră să-l aleagă pe Aristide. Alexandru Incan declarase că a plecat împreună cu Dora Vlasiu de la petrecere şi lucrurile se opriseră aici. Fusese un accident.

Unda de bucurie, când citise ziarele şi înţelesese că a scăpat de un rival, şansa ce se ivea de a fi complicele Dorei, fie şi într-o crimă imaginară, se amestecau cu gelozia post-mortem faţă de ex-impozantul ex-director de la „Şoimul", şi curiozitatea.

Dora apăru cu ochelari de soare. Încercă să apuce în direcţia opusă. Din doi paşi, Alexandru o ajunse:

— Sunt cu maşina.

— Dacă se uită cineva la noi? Părem doi complici.

— Şi nu suntem?

— Nu. Aşteaptă-mă în Herăstrău, la intrarea dinspre Aviatorilor. Iau metroul.

Alexandru îi dădu bani:

— Cumpără nişte îngheţată. Acum este falită.

Ajunse înaintea ei, găsi o salcie tolănită pe mal, întinse un şervet şi câteva sandvişuri pe trunchi. „Ar fi trebuit să am copii mari" îi trecu prin minte. Se purta din ce în ce mai mult ca un tată, iar rostul tatălui e de a fi prostit în faţă şi jumulit. Doar copiii sunt iubiţi cu adevărat. „Viaţa şi opera lui Alexandru Incan. Construită deja din aşteptări".

Dora veni cu mâna goală, uitase de îngheţată. Se înveseli văzând picnicul.

— Ai înviat-o de minune.

Alexandru tresări.

— Pe cine?

— Salcia. E verde. Văd că-i faci respiraţie artificială.

Îi strânse mâinile reci, privind-o în ochi.

— Îngheţata eşti tu.

— Ah, iartă-mă. Am uitat.

— Cum a fost cu Aristide?

— „Cum a fost cu Aristide?" A fost că lui trebuia să-i zic mersi pentru că sunt studentă la ziaristică şi pentru leafa de la „Şoimul". Sosise scadenţa. Trebuia să zic mersi şi n-am zis. I-am cerut să oprească, am coborât, am luat-o înainte, pe jos. Îl uram. Eram atât de furioasă că nici nu m-am întors când am auzit izbitura în parapet. Ai apărut tu, ca prin minune. A fost.... A fost...

Alexandru o îmbrăţişă strâns.

— Asta a fost cu Aristide - suspină Dora.

Se sărutară şi o altă pereche, adevărată, de adolescenţi, se opri la distanţă, ca şi cum ar fi luat lecţii.

— Eşti un tip gelos?

— Mda, nu-mi place aglomeraţia.

— Când pleci la Amsterdam?

— Ţi-am mai spus: mai e până atunci.

— Bine că ne-am culcat înainte. De-acolo te întorci cu sida.

Alexandru Incan îşi sprijini fruntea de fruntea fetei. Citi în ochii ei ridicaţi cum se transformă în amintire frumoasă şi se desprinse:

— În ritmul ăsta, parcă văd că te cer de soţie.

— Nu te sfătuiesc.

Bărbatul se pomeni dintr-o dată singur, culorile căzură şi prin conturul obiectelor înconjurătoare pătrunse frigul.

— *Ce* nu mă sfătuieşti?

— Nu te iubesc. Nu mă iubeşti. Eşti bătrân şi te agăţi de mine ca toţi ceilalţi. Lasă-mă să trăiesc.

Alexandru încercă să pareze, să glumească. Nu fusese părăsit încă niciodată de o femeie pe care o iubea. Chiar când existase pericolul, ştiuse să-şi împingă partenerele să se îndrăgostească de el până peste urechi şi abia apoi le dăduse drumul să plece, ca pedeapsă. Scoase dublura cheii de pe inel. O întinse fetei:

— Păstreaz-o. Când ţi se face dor, vino să-mi pui mâinile la ochi. Sper să ghicesc cine e.

Dora zvârli cheia în apă.

—Rămânem prieteni. Probabil că te-am idealizat prea mult. *Omul* Alexandru Incan nu corespunde idealului viril care va rămâne pentru mine Alexandru Incan.

— Aiurezi?!

— E mai interesant aşa.

— O fi interesant pentru tine! Pentru mine e o nenorocire. Te-aş lăsa să pleci şi în Lună dacă mi-ai spune că rămâi a mea dar să te văd aici, *în mine*, spunându-mi că nu-mi aparţii...

— La revedere.

— Dora, nu pleca. Mă pierzi. Mă cunosc: mă pierzi! O să sufăr o lună, două, apoi te fac poveste şi te uit... Ar fi... o nenorocire; am mai spus-o. N-am iubit niciodată, pe nimeni, cum te iubesc pe tine.

O urma spre ieşirea din parc.

— Se uită lumea.

— Ai dreptate: se uită lumea.

O privi cum dispare în gura metroului. O rochie verde şi o siluetă caraghioasă, între sutele de vietăţi care se îmbulzeau. „Oare cum ne-om găsi? Înconjurăm Pământul ca să dăm de cincizeci de kile de carne învelite într-un kil de cârpă care, şi ele, nenorocitele, ne aşteaptă!"

Alexandru Incan rătăci multă vreme prin parc. Nu se simţea în stare să conducă. Ce se alesese din cele două nopţi de dragoste petrecute cu Dora? Nimic nu-l lăsase să prevadă deznodământul. Din contră, păreau cuplul ideal. „Ah, ticăloasa, o să se bucure de tot ce-am învăţat-o, cu puştii ei!" Gândul că orgoliul lui de mascul îl va obliga să n-o mai caute îl înnebunea. Apoi, deodată, se relaxă. Se imagină călcându-şi pe inimă, sunând-o, aşteptând-o la facultate, trimiţându-i flori, într-un cuvânt: asediind-o. Nu era totul pierdut. Unica piedică, orgoliul lui, se volatilizase.

Îşi zvârli pantalonii şi cămaşa încă din hol. Era cald. Formă, în picioare, numărul fetei. Apoi o văzu, prin uşa întredeschisă, cu cearşaful tras până la gât. În loc de salut, Dora îşi smulse cearşaful.

— Slăbănoago!

— Grasule!

— Nu-ţi mai zic nimic, mi-e teamă să nu te pierd.

— Semnaţi altul.

Rochia verde, întinsă la uscat, vorbea despre revenirea fetei pentru a scoate cheia din lac, poate sub privirile uimite ale plimbăreţilor. Alexandru îi mângâie umerii:

— Ştiu de ce ai venit.

Dora îi fragmenta vorbele, sărutându-l.

— Ai venit pentru că îţi cunosc taina.

Dora continua să-l sărute.

— Ai venit pentru că nu te mai primeşte nimeni, în halul de îndrăgostită de mine în care eşti.

Ademenindu-l deasupra, fata îi sprijini chipul cu palmele împreunate a rugăciune. Apoi, desfăcându-le încetişor, îi acoperi ochii:

— Citeşte-mi taina.

***

Alexandru Incan o frământa cu delicateţe în marele prosop pluşat. Dora înălţă, întrebătoare, unul din cele mai lubrice flacoane de pe etajeră. Privirile mustrătoare ale bărbatului o făcură să-l aşeze la loc.

Trecuse toamna, iarna. Era primăvară. Dora Vlasiu îşi petrecuse vacanţa cu „achiziţia pentru schi", Toma Olşevski, student în ultimul an la actorie, după care, decepţionată, revenise cu o patimă nouă la scriitorul de patruzeci de ani.

— Nu-i o prostie să ne bage ore de sport? O ziaristă care sare peste o ladă – alta decât lada sa de zestre? Babalâcii ăia vor să ne vadă fundul, e singura lor scuză.

— Cazul meu.

Umilinţa bărbatului, în aparenţă totală, nu excludea vicleniile. Când apăruse Toma Olşevski, ştiuse să se estompeze. Nu putea concura cu un tânăr. Dar ce altceva e un

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

tânăr decât un aparat de făcut dragoste? Credinţa că e nemuritor, obiceiul de a călca peste cadavre, toate astea îl fac plicticos ca un soldat american bine hrănit şi echipat care ignoră micul glonte pornit din tufişuri. Alexandru Incan, după o pauză de suferinţă, trecuse la contraofensivă. Mai întâi – un buchet de patruzeci şi unu de trandafiri roşii, vârsta lui, semn că încă o iubea pe Dora din toate puterile. Apoi, prin acelaşi comisionar, un buchet în care strecurase un trandafir alb: uitarea.

— Cu tine mă simt în siguranţă – îngenunche Dora în faţa aerotermei de pe podea, ca în faţa unui foculeţ.

— Un tată te mai urechează, dar un bunicuţ paşnic, ca mine...

— Paşnic?

Urmase buchetul cu doi trandafiri albi, cu trei, cu patru – trandafirii roşii pierdeau teren. Când în buchet nu mai rămăsese decât un singur trandafir roşu, ca o scânteie gata să se stingă, Dora apăruse la cârciuma în care Alexandru Incan încerca să uite şi îi acoperise ochii cu palmele.

— Ce mai scrii? i se cuibări Dora în braţe.

— Romanul autobiografic „La Prostul Tenace" mă acaparează complet.

— Te lăudai că mă faci poveste şi mă uiţi.

— Te-am făcut poveste şi nu te-am uitat.

— Unde-i? De ce nu mi-ai arătat-o?

— Nu mi-ai cerut-o.

— Te rog!

— Spune-mi mai întâi că nu mă iubeşti.

Era şi asta ceva. Dora îl muşcă şi îi şopti cu pasiune:

— Nu te iubesc!

Alexandru Incan scotoci după nuvelă, deşi o avea la îndemână. În cele din urmă se hotărî:

— Poftim.

— „Curva"?? Se cheamă „Curva"?

— Citeşte.

Dora se retrase pe covor cu foile dactilografiate. Citea cu seriozitate, ca atunci când juca şah sau când simţea că se apropie momentul de extaz erotic. Îi înapoie foile.

— E foarte frumoasă.

— Literatură.

— Nu, e mai mult decât literatură. E o altă realitate. Alta decât realitatea asta scârboasă.

Alexandru Incan ridică receptorul telefonului care avertiza luminos.

— Bună, bătrâne. Nimic interesant.

— Eu sunt „nimic interesant"? se revoltă în şoaptă fata.

— La Bâlea? O clipă.

Bărbatul acoperi receptorul cu palma:

— Editura „Anaconda" sărbătoreşte nu ştiu ce. Colaboratorii sunt invitaţi cu căţel şi cu purcel. Mergem?

— O.K. Eu voi fi purcelul.

— S-a făcut, bătrâne, reluă Alexandru în receptor. Vin cu Dora. Pornim peste vreo oră. E, cine are elicopter...

Închise.

— Ne îmbrăcăm? Dan te sărută.

Dora tăcea, înfiorată.

— La Bâlea? îi ridică Alexandru bărbia. Asta te deranjează? Vrei să contramandezi?

— Nu. Mergem. Dar mai întâi să terminăm ce-am început. Unde-am rămas?

— Parcă terminasem...

— Ba nu. Eu una – nu.

***

Lada 1200 urca vitejeşte serpentinele. Era mai bună la urcuş decât la coborâre, din cauza tracţiunii pe spate. Dora pretextase că ameţeşte pe „locul mortului" şi acum îi vâra lui Alexandru mâţişori de salcie căprească pe după guler.

— Potoleşte-te. Ce-i cu dobitocul ăsta!! ţipă deodată scriitorul frânând pentru a permite unui B.M.W. albastru să-i depăşească.

Dora îşi cercetă fardul în retrovizor. Îşi potrivi pieptănătura.

—Mă crezi o mare mincinoasă, aşa-i?

Bărbatul se gândi puţin.

— Eşti firavă, ai avut o mamă vitregă... Nu te-ai putut strecura decât minţind. Eşti frumoasă, crezi în oglindă şi elogii, îi laşi pe prea mulţi să te curteze – nu te poţi descurca decât minţindu-i.

— Of, greu te mai duce omul de nas. Eşti agasant de înţelept.

O văzu în retrovizor că scrie ceva cu dermatograful pe coperta a patra a ultimului său volum, ţinut la vedere din pricina agenţilor de circulaţie amatori de autografe.

— Toma Olşevski – anunţă Alexandru.

În dreapta şoselei, în picioare lângă B.M.W-ul oprit, un tip mic de statură, cu ochi pătrunzători şi gură informă făcu un semn în direcţia lor.

— Te-a salutat. Nu răspunzi?

— Nu.

— De-aia ai întârziat cu machiajul. I-ai dat telefon.

— Încetează. E nebun. Toţi sunteţi nebuni.

B.M.W-ul apăru în urmă, la mică distanţă.

— Avem escortă până la Bâlea. Acolo îi dau un pumn, mârâi Alexandru Incan.

— Allexandrrru... se alintă Dora. Hai să ne întoarcem.

— Tot aia e. Ăsta vine după noi. Ce faci??

Alexandru opri.

— Dă-mi cartea!

Dora dezlipi în silă cartea de pe geamul lunetei. B.M.W.-ul îi depăşi vâjâind.

— Curvo.

Pe copertă stătea scris, cu dermatograf: TE IUBESC!

Bărbatul porni maşina. Conducea fumând.

— Cel mai simplu ar fi să trec de parapet. Jos, pe fundul văii, ne aşteaptă Aristide.

În ochii Dorei Vlasiu se aprinse ceva:

— Opreşti la motel? Mi-e foame.

— Poate.

— Ce ai? Eşti palid.

— Nu-ţi face probleme: sufăr şi încerc să nu se vadă. Aşa apare la exterior. Nu te împiedica de acest ciot în drumul tău triumfal către pierzanie.

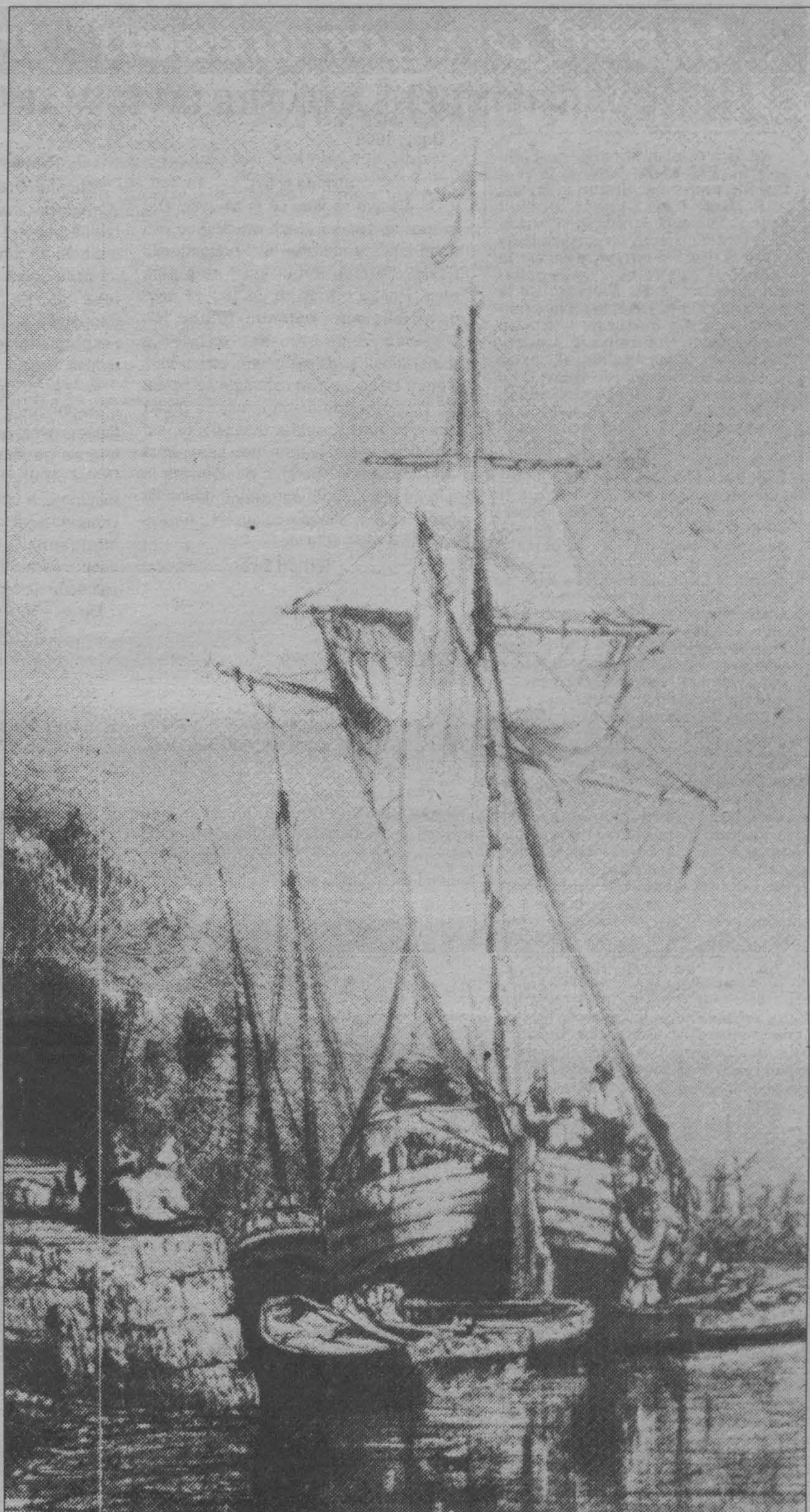
Se însera. Încetiniră în dreptul motelului. B.M.W.-ul era acolo, aşa că Alexandru apăsă iar pe accelerator. Prin geamul puţin coborât, aerul tare al muntelui încă neatins de primăvară pătrundea cu forţă, ca printr-un ajutaj.

— Mi-e frig.

Bărbatul coborî geamul şi mai mult. Dora se zgribuli în jerseul subţire. Privirea îi căpătă o fixitate stranie.

— Mi-e frig.

Se uita cu ură la ceafa grizonată a celui ce şofa. Buza de sus îi deveni pergamentoasă, rea. Întinse mâinile subţiri şi acoperi ochii bărbatului cu palmele:

Paul Huet - Împrejurimile Rouen-ului

— Semnaţi altul.

Alexandru Incan se zbătu să scape, braţele descărnate nu-i aminteau de nimeni, Dora urla: „Nu ghiceşti?", parapetul se sparse în cioburi mari, de beton. Căderea în gol, împăcată, cu glasurile amândurora în aşteptare, apoi izbitura şi, imediat, explozia.

....

Era trecut de miezul nopţii. O arătare ca un maldăr de cârpe verzi scormonea printre ciolanele de tablă fumegânde ale maşinii avariate. Părea să fie o babă adusă din vreun sat îndepărtat de mugetul exploziei. Arătarea alese o carte carbonizată, cu un TE IUBESC scăpat ca prin minune pe ultima copertă, şi o potrivi în căuşul pieptului sfârtecat de volan. Închise ochii bărbatului ce o privea alb, zăbovind cu degetele strânse asupra lor. Apoi reîncepu să caute, chicotind la fiecare bucată disparată din ceea ce părea să fi fost o trusă de machiaj. Se aşeză pe o piatră.

Pe măsură ce se pieptăna şi îşi pensa sprâncenele, arătarea se transforma într-o femeie răpitor de frumoasă, de basm. Sfârşi prin a-şi lepăda mantia zdrenţuită şi a rămâne într-o rochie lungă, verzuie, cu licăr stins. Părul tras spre spate o făcea să semene cu Ingrid Bergman. Mulţumită de imaginea din oglinda de machiaj, femeia urcă sprintenă panta abruptă şi se opri răsuflând uşor la marginea şoselei.

Motorul B.M.W.-ului se auzi în curând. De pe Transfăgărăşan, două faruri puternice urcau în noapte, cercetător.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Mihail Dragomirescu - inedit

CORESPONDENŢĂ CĂTRE LIVIU MARIAN

De la scriitorul bucovinean Liviu Marian (1883-1942), doctor în litere şi filosofie, profesor şi director al liceului „B.P. Hasdeu" din Chişinău, membru activ al Societăţii Scriitorilor Români, se păstrează o bogată corespondenţă (1116 scrisori şi adrese, păstrate în cadrul Fondului memorial-documentar „S Fl. Marian" de la Suceava), care reflectă, în cel mai fidel mod, relaţiile culturale avute cu diverse instituţii (Academia Română, S.S.R.), ori cu personalităţi ca: Artur Gorovei, Mathias Friedwagner, Ovid Densuşianu, M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, N. Iorga, I. Minulescu, G. Topârceanu, E. Gârleanu, Sextil Puşcariu, E. Lovinescu, D. Onciu, S. Mehedinţi, Gh. Bogdan Duică, C. Rădulescu-Motru şi foarte mulţi alţii. Din întreg acest adevărat depozit de documente, extrem de puţine scrisori au fost date publicităţii. Din păcate, deoarece bogăţia de informaţii înglobate în ele nu numai că ar fi ajutat la cunoaşterea unor aspecte inedite din viaţa şi activitatea unor ziditori de cultură, dar ar fi contribuit într-o oarecare măsură şi la reconsiderarea figurii unui poet, prozator, traducător, istoric literar şi om de cultură, peste al cărui nume s-a aşternut, pe nedrept, uitarea.

Liviu Marian s-a născut în 1883, la Siret, fiind al doilea copil al folcloristului şi etnografului Simion Florea Marian. Anii de şcoală primară şi gimnazială i-a urmat la Suceava, localitate în care familia s-a stabilit definitiv, în chiar anul naşterii scriitorului, odată cu numirea tatălui ca profesor şi catehet la gimnaziul de aici. Îşi continuă studiile cu Facultatea de Litere şi Filosofie, de la Cernăuţi, vreme în care participă intens şi la viaţa culturală şi activitatea societăţii academice „Dacia", al cărui preşedinte a fost. După terminarea studiilor în Suceava, unde va funcţiona ca profesor la gimnaziul greco-oriental.

Activitatea publicistică (debut în „Junimea literară", 1904) îl face tot mai cunoscut. Eugen Lovinescu îl îndeamnă să-şi adune schiţele şi nuvelele într-un volum. În 1910 îi apare volumul *Suflete stinghere* (schiţe şi nuvele), iar în 1912, volumul *Printre stropi* (povestiri şi poeme în proză). Se împrieteneşte cu numeroşi scriitori (cu care participă la şezători literare, organizate la Suceava, Câmpulung-Moldovenesc, Rădăuţi, Cernăuţi etc.), pe care i-a avut oaspeţi în casă: Sadoveanu, Gârleanu, St. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Minulescu ş.a. Publică o serie întreagă de studii literare: *Simion Florea Marian. Schiţă biografică, B.P. Hasdeu şi Rusia, Contribuţiuni la istoria literaturii române din veacul al XIX-lea, Civilizaţie şi poezie, B.P. Hasdeu şi M. Eminescu, De la Hasdeu cetire* etc. (Se cuvine notat că, din cele 17 volume tipărite, 7 sunt consacrate familiei Hasdeu, prin aceasta dovedind că este unul dintre cei mai buni cunoscători ai ei).

Din cauza relaţiilor tensionate cu autorităţile austro-ungare, este nevoit să părăsească oraşul, trecând graniţa în România. După un pelerinaj prin Bucureşti şi alte oraşe, hotărăşte să rămână la Chişinău, ca profesor (apoi şi director) la liceul „B.P. Hasdeu". Fire extrem de sensibilă, a dorit neîncetat să se reîntoarcă în Bucovina, dorinţă ce i se va împlini doar după moarte. Munca peste măsură i-a slăbit organismul, astfel că în 1937 se îmbolnăveşte şi este nevoit să se pensioneze, cu o sumă derizorie. Se stabileşte, „bolnav, pribeag şi sărac", după cum spune bunul prieten Victor Morariu, la Craiova, din nou neîngăduit de departe de Suceava. Boala, durerile nesfârşite, imobilizarea la pat, dorul de Bucovina, îl determină să scrie: „... mi-a rămas sufletul şi oasele acoperite cu piele. Tragedia cea mai mare a mea: fiind singur în străini şi fără cărţi." A murit în 1942, la nici 60 de ani împliniţi, asemeni tatălui care, coincidenţă, sfârşea la aceeaşi vârstă.

Aura - Doina CLOPOTARI

7 Dec., 1908

Stimate coleg,

Cu plăcere aş vrea să te servesc. Dar ce pot să fac eu, dacă nu cunosc nici materialul ce ni-l oferi nici pretenţiunile Dtale? Faţă cu târgul, mult nu putem oferi. Pentru o broşură de 100 de pag. de „Bibliotecă", cel mult 100 de lei. Depinde însă şi de excelenţa materialului şi de renumele scriitorului. Pentru ca să nu avem greutate cu poşta, eu ţi-aş propune să-mi trimiţi de probă cea mai bună bucată a dumitale, ca s-o cântăresc şi cu cântarul meu şi pe urmă vom discuta. În speranţa că voi avea în curând plăcerea să corespund dorinţelor dtale, te rog, stimate coleg, să primeşti salutările mele cordiale.

Mihail Dragomirescu

XXX

Bucureşti 22 Iulie 1908

Stimate coleg,

Numărul pe Iunie al revistei a întârziat din pricină că am lipsit din Bucureşti aproape trei săptămâni şi, pe lângă aceasta, am fost nevoit să schimb şi tipografia. Sper însă că în chiar ziua când aţi trimis reclamaţiunea, aţi primit N° pe Iunie. Cel din August şi Iulie, le veţi primi ca N° dublu la 25 August. Altminteri cum mai staţi cu interesantele Dv. încercări literare?

Al dtale devotat

Mihail Dragomirescu

N.B. În caz că nu-l veţi fi primit, vă rog anunţaţi-mă.

XXX

Bucureşti 4/XII/911

Stimate domnule Marian,

Negreşit că dacă scrieţi la revistă, o s-o primiţi gratuit. Negreşit iarăşi că dacă articolele Dv. vor găsi răsunet suficient în sânul cercului, – vă vor fi şi remunerate. Cât? Asta, după mărimea şi importanţa materiei şi formei.

Originalul poeziei lui Coşbuc îl cunosc şi eu; deosebirea e numai că poezia lui Coşbuc este în adevăr poezie, pe când de a originalului mă îndoiesc. E cazul cu „La steaua" lui Eminescu şi der Stern a lui Keller. E de recomandat ca articolul să fie o înălţare iar nu o scoborâre pentru Coşbuc.

Cu colegiale salutări,

Mihail Dragomirescu

XXX

Bucureşti, în 21 Dech. 1911

Stimate domnule Marian,

La „Ţara nouă", articolele nu se plătesc decât numai dacă sunt *producţii de artă*. Articolele de critică sau istorie literară, neputând fi considerate ca atare, ele nu pot fi plătite decât doar prin gratuitatea abonamentului. Dacă conveniţi ca să colaboraţi la revista noastră cu aceste condiţiuni, vă rog să mă încunoştiinţaţi.

Al Dvoastră devotat,

Mihail Dragomirescu

XXX

Stimate Domnule Marian,

Articolul Dtale eu l-aş fi publicat în „Convorbiri critice", care era o revistă critică înainte de toate. „Ţara nouă" – unde eu nu am alt rol decât să o feresc de prea slabe producţii literare – vrea însă să fie un organ, cel puţin deocamdată, care să atragă iar nu să respingă forţele noastre literare de seamă. Ergo...

În ce priveşte alte articole de corespondenţă sau literară, eu nu vă pot făgădui nimic precis. Tot ce pot face e să intervin pe lângă dl. Xenopol care ţine toate cheltuielile revistei, ca să vă remunereze potrivit cu obiceiurile de aci. Dumneata fă o încercare; eu voi face intervenţia, şi după aceea voi scrie despre ce voi fi izbândit. Dta în orice caz eşti dator să începi.

Cu colegiale salutări,

Mihail Dragomirescu

XXX

Bucureşti 9 Oct 1912

Stimate Domnule Marian,

Împrejurări nefericite şi fericite m-au împiedicat până acum să dau curs unor hârtii şi scrisori de mult primite. Mă scuzaţi că între ele a fost şi scrisoarea Dv. din Iunie trecut. La „Ţara nouă" care de altminteri de la Iulie a şi încetat eu n-am avut alt amestec decât acela de a da material literar, din care directorul ei efectiv putea să publice ce-i convenea şi putea să-i lase ce nu-i convenea. Intervenţii graţioase în favoarea cuiva puteam să fac – dar, nefiind amestecat băneşte în afacere, n-aveam dreptul la a impune abonamente gratuite sau plătite prin colaborare. Dacă vi s-a suspendat trimiterea revistei, aceasta este o măsură asupra căreia eu n-am putut avea nici o influenţă, mai cu seamă că cele două traduceri ale Dtale n-au putut fi plasate. Trebuie să luaţi lucrurile aşa cum au fost, şi să mă scoateţi din cauză.

Cu distinse salutări,

Mihail Dragomirescu

XXX

Bucureşti 23 Nov 1912

Stimate Domnule Marian,

Regret că nu vă pot servi. Eu nu mai am nici o legătură cu ceea ce a constituit administraţia „Ţării nouă". Dacă vreţi să aveţi întreaga colecţie (pe care de-altminteri nici eu n-o am) scrieţi direct Dlui avocat G. Burcel, str. Arcului No. 5 – şi cereţi-i lui condiţiile în care să vă poată servi, fără, fireşte, să mai amestecaţi şi numele meu.

Neputându-vă ajuta altfel decât prin aceste rânduri, primiţi vă rog asigurarea consideraţiunii mele colegiale,

Mihail Dragomirescu

XXX

Bucureşti 28/XII/1912

Stimate Domnule Marian,

Vă mulţumesc pentru felicitările ce-mi trimiteţi şi sper că, întrucât vă veţi convinge că urmăresc întărirea S.S.R. şi promovarea literaturii noastre în conştiinţa publicului românesc, voi avea să mă bucur şi de sprijinul Dvoastră.

În ce priveşte „Almanahul", eu am găsit lucrurile foarte încurcate. Mai întâi, contractul cu editorul prevede că, dacă scriitorii nu dau materia la vreme, acesta are dreptul să-şi cumpere, în comptul societăţii, materia ce-i va conveni de la membrii societăţii, pe care el îi apreciază.

O clauză ciudată care nu poate fi anulată în relele ei efecte decât dacă toţi membrii societăţii se hotărăsc chiar de la începutul anului sau măcar de la mijlocul lui, să dea materia fără să mai fie invitaţi... Al doilea, noul almanah priveşte pe vechiul comitet care ar fi trebuit pe de o parte să aducă la cunoştinţa tuturor membrilor clauza contractului, iar pe de alta să îndemne pe toţi membrii să dea materia până la anume dată.

Nu ştiu ce s-a făcut. Fapt e că mie mi s-a adus la cunoştinţă doar materia paginată în parte chiar trasă, şi m-a pus în absoluta imposibilitate de a mai aduce vreo îndreptare eficace, fără să nu fiu expus la proces de daune din partea editorului.

La Almanahul viitor, sper ca lucrurile să meargă cu desăvârşire altfel. În specie pe Dvoastră vă rog de pe acum să trimiteţi materia cu care vreţi să colaboraţi la el împreună cu portretul sau cu vreun desen cu chipul Dvoastră. Vreau să adunăm întreaga materie din vreme, pentru ca în toamnă să fie gata de cules şi tipărit şi almanahurile din străinătate.

Urându-vă toate fericirile pentru anul ce vine, rămân al Dv devotat,

Mihail Dragomirescu

Henri Harpignies - Peisaj

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

PAUL ZARIFOPOL FAȚĂ CU TOTALITARISMUL

„Estetul" Zarifopol a ieșit adeseori din „paradisul cărților", pentru care era parcă predestinat, și s-a lansat în vălmășagul lumii celei de toate zilele. Avea – să recunoaștem – și stofă de moralist, în accepția de observator al moravurilor. Acuzația necurmată, tiranică, de „estetomanie" cădea de la bun început prin însăși această angajare în vâltorile vieții publice. Format la școala moraliștilor francezi, Zarifopol e un moralist modern, în sensul complet al cuvântului. Adică, deschis atât către descifrarea enigmelor umane, către scrutarea indivizilor, cât mai ales către iscodirea și sancționarea anomaliilor din câmpul ideologiei și practicii sociale. Nimic n-a scăpat vigilenței sale contestatare: emfaza aristocratică, elitismul, „frivolitatea pompoasă", minciuna, ipocrizia, meschinăria, imitația primitivă, conservatorismul opac, „individualismul anarhic", colectivismul degradant, „patosul de cafenea", deșănțarea și grimasa, diletantismul pretențios, incompetența, „rodomontada", vanitatea, parazitismul social, apucăturile dictatoriale, „tipul politic", „tipul militar", violența, războinicia, „zbieretul viguros", „ciomagul candid", „trândăvia glorioasă", „barbaria vicleană", „energomania", „tirania străveche și animalică" etc. Să se observe că n-am inclus în această listă sumară beteșugurile din sfera literar-artistică, pe care eseistul le supune unui foc continuu. Din această pricină, repede și dur, a fost calificat „cobe raționalistă", „negativist", un fel de moloh, un inchizitor dedat la vampirism și isterie, ceea ce este absolut aberant. Au sărit asupră-i toți cei prinși în insectarul său, unii emisari ai „tinerei generații", chiar, la un moment dat, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, G. Călinescu. Dar aceștia din urmă, inclusiv Mircea Eliade (care îl acuzase doar pentru inapetența față de „metafizică" și de „mister"), își reconsideră total poziția vremelnică, ajungând la aprecieri dintre cele mai favorabile, adevărate apologii ale agerului și superrafinatului eseist (Camil Petrescu: „critic strălucit", „stilistul rareori egalat la noi", „neverosimila lui pudoare", „inteligența lui înfiorată intim de contractările sensibilității..."; M.Sebastian: „una din cele mai frumoase, mai exacte și mai juste realizări ale spiritului critic însuși"; Mircea Eliade: „ Paul Zarifopol, fără nici o exagerare, ajunsese un om perfect. Poate singurul cap perfect al generației sale. Gust sigur, gând clar, dialectică precisă" etc.). Cuvinte de apreciere superlativă au avut și alți prestigioși oameni de cultură și artă: I.L.Caragiale (prietenul său mai mare cu 22 de ani: „spirit de elită și talent: dragostea caldă de artă și entuziasmul de frumos..."), G.Ibrăileanu („un erudit, un gânditor și un artist"), Mihail Ralea („delicat și ascuțit peste măsură", „lucid și realist în pricepere"), Tudor Arghezi („nu are antecedent în literatură", „unicitarea lui, în orice fel de scriere literară "), Al. Rosetti („geniul său"), Șerban Cioculescu („mintea lui de o mobilitate extraordinară", „inteligența diabolică") etc. G. Călinescu e nemulțumit într-o vreme tot de „negativismul" lui Zarifopol (în plan literar), pentru ca mai apoi să se entuziasmeze de marea ediție zarifopoliană a operei lui Caragiale („Nu-ți vine să crezi că fără nici o tradiție în acest domeniu, s-a putut obține la noi, dintr-o dată, așa ceva").

E normal ca personalitatea de o asemenea statură să stârnească admirație sau adversitate. „Scepticism pueril", „imoralism gidian", „otrăvitor al unei generații", „plăcerea neroniană de a dărâma", „metec dezaxat", „revoluționar" „cu zâmbet din Sirius" etc. – tunau și fulgerau tinerii instinctualiști și dascălii lor... Apoi, după moartea sa, a urmat o tragică desfășurare de energie – războiul, anticipat de el –, s-a lăsat o tăcere ireverențioasă. Din extrema dreaptă nu se mai putea auzi nici o bubuitură. Extrema stângă, ajunsă la cârmă, îl ignoră sau îi reproșează din când în când „exagerările estetizante". Prin 1963, G. Călinescu îndeamnă pe tinerii critici de atunci să facă „o cercetare atentă și respectuoasă" a contribuției lui Zarifopol. A „răspuns" Eugen Simion (*Paul Zarifopol sau prestigiul rațiunii*, în *Gazeta literară* din 27 mai și 5 iunie 1965) și i-au urmat câțiva curioși. Regimul n-avea însă de ce să încurajeze „redescoperirea" lui Zarifopol.

Constantin TRANDAFIR

TEXTE CENZURATE

Paul ZARIFOPOL

ANALOGII PENIBILE

Bogatul este un tâlhar (Sfântul Vasile) – Bogatul este un hoț; trebuie să se facă toți deopotrivă, dându-și prisosul unii altora; mai bine ar fi să fie toate bunurile în comun (Sfântul Ioan Hrisostom). Bogăția este totdeauna făcută din furt; dacă n-a furat cel care o stăpânește acum, au furat străbunii lui (Sfântul Ieronim). Natura a făcut să fie toate în comun; proprietatea privată este uzurpare (Sfântul Ambroziu). După buna dreptate, toate ar trebui să fie ale tuturor; nedreptatea a făcut proprietatea privată (Sfântul Clement).

Comunismul acesta al sfinților părinți era numai o eleganță literară și morală, un reflex inocent al comunismului practic din vremurile dintâi ale creștinismului. Ca rechizit retoric, el se găsește până și la Bossuet – o dovadă cu deosebire amuzantă pentru longevitatea stranie a florilor de stil. În Rusia actuală, comunismul, în practică, s-a împăcat, în scurtă vreme, cu tot felul de infamii burgheze individualiste; dar pentru menținerea cursului literar al ideilor comuniste, în toată splendoarea și platonica lor strictețe, oamenii sunt și acum împușcați cu duzinile. Desigur, ideea comunizării și a împărțirii egale este cea mai ușor de trezit în capul sărăcimii, și agitatorii din toate vremurile nu au lipsit să recurgă la dânsa. La timp potrivit, apostolul marxist a pus la o parte tot moftul socialismului «științific», și a strigat tovarășilor, scurt și simplu: luați bogaților ghetele și lăsați-le papucii – și a făcut revoluția... Pe urmă să ne amintim sinoadele socialiste care se țin lanț de câteva decenii, cu certuri nesfârșite asupra buchii marxiste, și așteptarea extatică a realizării comunismului întreg – întocmai ca certurile pe evanghelie și așteptarea împărăției lui Dumnezeu, cu două mii de ani în urmă, cu aceleași ocări înverșunate, cu aceeași strâmtare și strâmbare a minții, acum ca și atunci.

Alături de ura împotriva bogatului și condamnarea lui ridicolă, stătea, în revoluția creștină ca și în acea comunistă de astăzi, o ură, tot atât de veninoasă poate, împotriva intelectualului. Pentru fanatic, intelectualul este diavolul, fiindcă intelectualul se îndoiește. Entuziasmul pentru știință, afișat de socialismul contemporan, s-a dovedit a fi, în practică, o frază de paradă: în mase ura contra cărturarului este fundamentală, este ura către monstrul neînțeles. Și agitatorii, cei din împărăția romană ca și cei de astăzi, o hrănesc cu aceeași grijă ca și ura împotriva bogatului. În revoluțiile recente fenomenul s-a dat violent pe față.

Negarea *cu orice preț* a bogăției și învățăturii, atunci ca și astăzi, rodea corpul civilizației – negare hrănită de ura elementară a sărăcimii, ură căreia apostolii dintotdeauna îi dau o haină de postulat moral.

Condiția civilizației este viața urbană; ruralul este, într-o măsură oarecare, om preistoric, oprit la satisfacerea trebuințelor elementare ale creaturii, prins, cum este, în munca exclusiv destinată îndestulării acelor trebuințe. Cred că ruralului din orice parte a Europei îi va fi – cu mici deosebiri de grad – oricând lesne să renunțe la produsele vieții propriu-zis industriale și urbane. Și dacă va intra în delir le va distruge cu cel mai natural entuziasm, și probabil cu sentimentul delicios că a pus cu totul mâna pe dânsele și izbutește, în sfârșit, să se sature de ele. Pentru moment, cumpără parfum și pudră; asta înseamnă că n-ar fi gata să renunțe, de hatârul unui chef social formidabil, la săpun, la drum de fier, la telegraf, la medic, școală, la toate fleacurile urbane, la care se uită așa de des el cu viclean dispreț. Unul dintre cele mai clare efecte ale războiului a fost o straşnică pornire de țărănizare a Europei. Și țara cea mai perturbată și mai gata de orice este astăzi Rusia, cuibarul prin excelență rural, uriaș și haotic.

La descompunerea societății antice au operat ruralii într-o vastă măsură; căci ruralii erau doar Barbarii – țărani și ciobani. Efectul hotărâtor al acestor binecuvântate transformări și purificări prin Barbari, cei atât de sărbătoriți în mintea simplistă a romanticilor naționaliști, a fost tocmai stricarea vieții urbane. În Galia, cea mai orășenească între provinciile imperiului, se poate cu deosebire clar urmări cum puterea a trecut de la cetate la fermele și satele germanice. Negreșit, în orașe lumea sărăcea groaznic de greutatea birurilor – și fenomenul începu să aibă în viața de astăzi o analogie cu totul penibilă.

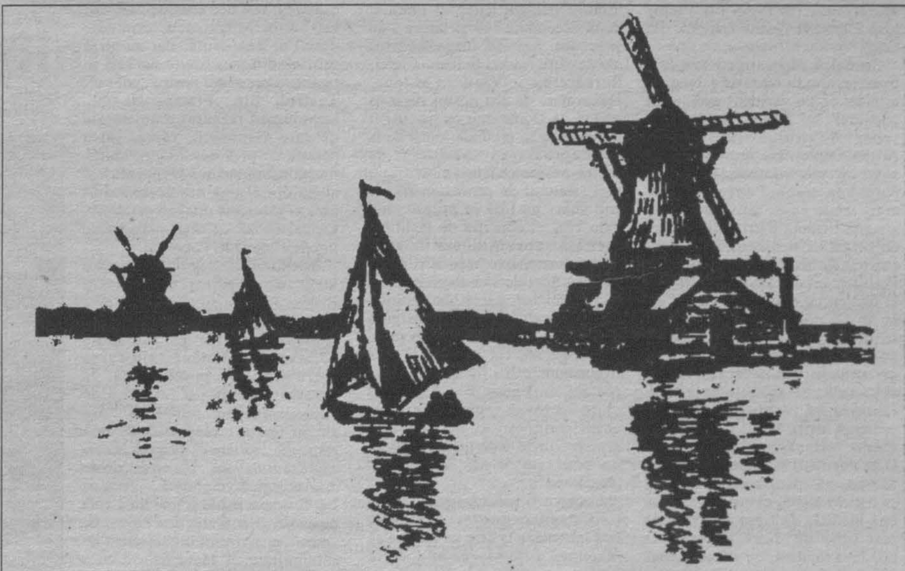
Închiderea economică a statelor, tot mai înverșunată și mai oarbă, poate să sugrume din ce în ce mai strâns circulația bunurilor pe care se întemeiază viața capitalistă, și probabilitatea războaielor frecvente și locale crește potrivit cu acest naționalism acut. Iar războiul local și frecvent este Evul Mediu. Ce vor lăsa în picioare războaiele naționale, vor putea regula acele civile – alternativ sau simultan.

Ca decor și costum pentru aceste analogii în structura internă a vremurilor noastre și aceea a civilizației vechi la sfârșitul ei, servesc exploziile religioase – intuiționism, antroposofie, teosofie, spiritism, «știință» creștină, – un alai de carnaval mistic, în care se amestecă, mulțumită aiurelii desăvârșite și vanitoase a milioane de semidocți, tot felul de resturi din bucătăriile metafizice europene sau orientale, ori din visările fruste ale Pieilor Roșii. Și lumea începe să mișune, ca și în primele veacuri creștine, de aventurieri religioși și taumaturgi, spre amețeala definitivă a unei societăți bolnave, minate de plebeizare – prin urmare cu rezistența intelectuală adânc compromisă.

Înainte de război se zicea ferm că civilizația modernă nu poate fi expusă la o catastrofă așa de vastă, și oricum rușinoasă, ca cea antică, fiindcă producția modernă are o putere covârșitoare. Pe atunci planau mai toți într-un optimism dulce și absolut. Războiul are grozav aerul să ne spuie că s-ar putea întâmpla și altfel; și rușinea noastră s-ar putea să ajungă cel puțin tot așa de mare ca a celor vechi.

Îmi pare că astfel de analogii trebuie să ne gândim față cu criza civilizației – dacă e vorba de *gândit*... Îndeobște, lumea preferă vomitațiuni patetice, în stil apocaliptic; astfel că problema acestei crize a ajuns o temă favorită a flașnetelor literare de toate formele și dimensiunile.

(Din vol. *Din registrul ideilor gingașe. Pagini alese pentru a ține la curent pe tinerii cultivați și serioși. „Cultura națională", 1926, pp. 265-269)*

Armand Guillaumin - Peisaj cu moară și bărci

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TEATRU

CUM VA FI?

A început o nouă stagiune. Deja bătăile inaugurale ale gongului s-au făcut auzite pe ici-colo. Unele teatre au prezentat primele premiere, altele şi-au reluat câteva succese de răsunet, iar altele se află aproape de lansarea celor viitoare. Deocamdată, dacă se dă crezare gurilor „rele", un moment teatral de excepţie s-a petrecut la Târgu Mureş. În spaţiul arhitectonic atât de special al Pieţei Teatrului Naţional, pe un scenariu alcătuit din farse scrise de-a lungul a trei secole, Victor Ioan Frunză a imaginat, în spiritul comediei dell'arte, un spectacol în aer liber intitulat provocator: *Trupa pe butoaie.* Un alt Naţional, cel din Cluj, cu Mihai Măniuţiu în dublă ipostază – scenarist şi regizor – aduce în atenţia spectatorilor, într-o suită de imagini ingenioase, expresiv şi funcţional obiectualizate plastic de Horaţiu Mihaiu, un Caragiale (*Am râs destul!*) dintr-o zonă inedită: a publicisticii şi corespondenţei. Din păcate, sacrificarea, pe alocuri, sensului contextual, ca urmare a supradimensionării unui conjuncturalism nedisimulat partizan, rămâne discutabilă: minimalizarea unor însemne naţionale sacre, de pildă, lasă un gust amar.

O premieră din categoria celor ce se detaşează e posibil să fie adaptarea la scenă a *Decameronu*lui lui Boccaccio. În orice caz, nu ar fi de mirare ca regizorul Iulian Vişa, ajuns la mai puţin de un an de la întoarcerea din Norvegia la a treia reprezentaţie la Sibiu, să realizeze un spectacol important. L-ar justifica montările sale anterioare, fanteziste, demonstrând un neobişnuit simţ al barocului, al fabulosului, dar şi a unui mod particular de a tensiona şi ritualiza imaginarul. Regândind şi restructurând spaţiul de joc, concepând, de fapt, o scenă modernă, mobilă, capabilă de „metamorfoze" neaşteptate, Vişa a convins prin *Cartoteca* şi *Chang Eng* că strania sa poetică teatrală mizează serios pe vizual. Recunosc, pe de altă parte, fie că le-am văzut, fie că nu, că mi-ar fi plăcut să mă găsesc în sală la câteva reluări: *Titus Andronicus* (în regia lui Silviu Purcărete la Craiova), *Cântăreaţa cheală* (în regia lui Tompa Gabor la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj), la *Trei surori* (în regia lui Andrei Şerban la Naţionalul bucureştean) sau *Marat-Sade* (în regia lui Victor Ioan Frunză la Teatrul Naţional din Cluj).

Probabil că peste câteva zile premierele se vor ţine lanţ. E aşteptat ca un veritabil eveniment „debutul" lui Silviu Purcărete pe scena Teatrului „Bulandra". Argumentele care îndreptăţesc o atare aşteptare optimistă sunt cel puţin trei: orgoliul artistic al unei mari trupe ce-şi aniversează în această toamnă patruzeci şi cinci de ani de existenţă, extraordinara capacitate de concentrare a lui Purcărete ori de câte ori se află faţă în faţă cu un nou spaţiu de joc şi, nu în ultimul rând, reîntâlnirea acestui impetuos regizor, după un memorabil spectacol cu *Piaţeta*, cu un univers dramaturgic ce s-a arătat atât de stimulator pentru fantezia sa creatoare. Este de presupus apoi că, la Piatra Neamţ, *Cezar, măscăriciul piraţilor* de D.R. Popescu, în regia lui Nicolae Scarlat, să apară spectatorilor nu ca o piesă uitată, ci mai degrabă ca una inedită, ea fiind interzisă de mai bine de două decenii. O iniţiativă salutară, cu valoarea unui act de dreptate, o văd în intenţia Teatrului Naţional din Craiova de a relua, într-o versiune de spectacol refăcută *Vărul Shakespeare* de Marin Sorescu. Asta cu atât mai mult cu cât alte teatre, deşi o au înscrisă în repertoriu, nu se prea înghesuie să o scoată la vedere. Dintre lozincile la modă ale zilei, „demolatoare", evident, nu se putea ca teatrul să nu fie şi el gratulat cu una: nu avem dramaturgie românească! Parcă nici nu-ţi mai vine să crezi că înainte de decembrie '89 textul lui Sorescu a fascinat întreaga suflare intelectuală şi teatrală a ţării. Mulţi dintre cei care s-au pronunţat despre el, în scris sau prin viu grai, nu au ezitat să-l considere chiar o „capodoperă". Dar cum oamenii sunt sub vremi, de ce ar face excepţie de la regulă „capodoperele"? Sunt şi ele sub oameni!

Pentru primele săptămâni ale stagiunii se anunţă şi un titlu în premieră absolută. Şi încă unul de mult aşteptat: *Casa de la miezul nopţii* de Fănuş Neagu. În ciuda unor pălăvrăgeli despre dramaturgia eminentului prozator, alimentate de un fals scepticism în ceea ce priveşte teatralitatea, considerată de unii ca fiind serios deteriorată prin exces de literaturizare, pentru *Scoica de lemn* şi *Echipa de zgomote* botezul scenei a fost fast: ambele spectacole fiind, la vremea lor remarcabile şi încântând spectatorii: primul, printr-o neobişnuită fervoare ludică, prin mister şi tensiune poetică; al doilea, prin exacerbarea unor trăiri şi concentrarea energiilor în aşa-zise stări psihologice-limită, explozive, în care realul se converteşte în oniric. De nu s-ar întâmpla altfel nici cu *Casa de la miezul nopţii* pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti!

Desigur nu trece o zi fără veşti despre alte premiere şi alte proiecte. Dacă ar fi să le înşir pe toate, rîndurile de faţă nu s-ar mai isprăvi. Dar scopul lor nu e să creioneze imaginea stagiunii '92 – '93. Altceva cred că ar trebui reţinut: se pare că vom avea parte de o stagiune normală. De aceea, nu-mi fac iluzii, dar nici nu sunt sceptic. Nu vor întârzia să apară nici spectacolele bune şi foarte bune, dar nici cele proaste şi foarte proaste. La fel cum se întâmplă, indiferent de ce râuri vestite traversează o metropolă sau alta, şi pe celelalte meridiane. Este necesar, adică să ne dezvăţăm de obiceiul de a aştepta la nesfârşit minuni. Le-am aşteptat imediat după decembrie '89 şi câteva s-au şi produs. Am fost blagosloviţi cu ele de către Andrei Şerban, Ciulei, Purcărete, Vlad Mugur, Hausvater, de alţi destui regizori dăruiţi de Dumnezeu cu har. Ar fi o utopie să se pretindă totuşi de la cele aproximativ patruzeci de teatre profesioniste existente în ţară (statutul de *profesionist*), se ştie doar, nu-l dă în primul rând valoarea, ci condiţia de instituţie teatrală subvenţionată de stat) numai evenimente în serie şi nimic altceva. Sper deci ca locul euforiei să-l ia luciditatea şi implicit spiritul critic. Fiindcă libertatea asigură teatrului în egală măsură atât şansa de a fi genial, cât şi pe aceea de a fi lamentabil. Nu încape îndoială, cea din urmă poate fi evitată acolo unde lucrează regizori serioşi, actori talentaţi şi dispuşi să-i urmeze, unde repertoriul exprimă un program şi nu e alcătuit „lăutăreşte".

Cum va fi teatrul, aşadar, în a treia stagiune postrevoluţionară? Iată întrebarea la care va încerca să răspundă *Literatorul* în această pagină.

Ion COCORA

NOUA STAGIUNE

UN RITUAL UITAT

Pare superfluu să vorbim aici despre „Gongul" unei *stagiuni* – câtă vreme o presupusă „libertate" de organizare a activităţii fiecărui teatru vine tot mai aproape de ceea ce s-ar putea numi o degringoladă a... *ritului*. Era în adevăr un *rit* ceea ce pare să ţină de-acum, din ce în ce mai mult, de domeniul amintirilor noastre: redeschiderea porţilor acestor instituţii de artă şi re-înălţarea cortinelor lor în jurul unei aceleiaşi date (îngăduitoare doar pentru o cât mai strânsă aproximaţie). Era desfăşurătorul unui ritual repetat, în derularea timpului nostru de viaţă – aşa cum se mai obligă încă a-şi menţine ritul necesar deschiderii şi desfăşurării sale, *anul şcolar*. Aşteptarea – preparând prin ea însăşi atmosfera festivă – se încununa la capătul ei, ca în orice ritual, de aura sărbătorească a unui început general: a unei repetări „virginale". Îmi amintesc cum regretatul critic dramatic Radu Popescu deplângea, cu mulţi ani în urmă, în plină epocă ceauşistă, pierderea acestui obicei festiv, al deschiderii „tuturor stagiunilor" în jurul aceleiaşi date. (Folosesc aci pluralul – pentru că situaţia *de fapt* şi nu *de drept* ne duce la această realitate: fiecare teatru cu „stagiunea sa"). El se plângea atunci de teatrele noastre, că îşi încep încă din prag de toamnă activitatea (era oricum *cam* obligatoriu prin ajunul lui 23 august) cu spectacole reluate din stagiunea precedentă – încât *premiera* – ce survenea la un timp oarecare, devenea o premieră „normală" şi nu una *ritualică*. Azi, când nimeni nu mai poate obliga instituţia de artă să se deschidă publicului „funcţionăreşte", imediat după finisarea concediului angajaţilor ei, cei ce răspund de destinele sale păstrează se pare năravul, „mutaţionar", de cutumă, de a se simţi eliberaţi de obligaţia, atât de necesară nouă, a *ritului* şi *ritualicului*.

Câteva teatre din provincie nu au uitat – totuşi – această obligaţie – ce implică şi ea o „morală artistică" – şi ne-au anunţat, ca pe un act într-adevăr festiv – situat (chiar dacă *după*), totuşi în apropierea datei de 15 septembrie (dată rămasă prin tradiţie ca început de *an spiritual*) – această stagiune. Unele, aşa cum se cădea cel mai frumos, au făcut-o prin piese româneşti. Teatrul Naţional din Craiova, de exemplu, readuce scenei pe „Escu" lui Tudor Muşatescu, comedie destul de cunoscută, dar cu priză satirică din nou foarte actuală în raport cu prezentul nostru „politic". Teatrul din Piatra Neamţ, reevaluează tezaurul dramaturgic de care dispunem, rămas întru perenitate prin deschidere multi-funcţional-dramatică şi filozofică şi alege din el una din acele valori care ar încununa oricând dramaturgia universală: „*Cezar, măscăriciul piraţilor*" de D.R. Popescu.

Începutul de stagiune teatrală e încă o *necunoscută* pentru Bucureşti. Nu s-au comunicat prea multe din proiectele de viitor ale teatrelor – şi cele mai multe din acestea îşi amână ridicarea cortinelor. Nu putem avea, la această oră, nici o judecată de valoare asupra „decolării". Un singur teatru a făcut efortul de a răspunde „*cutumei*": Teatrul „*Lucia Sturdza Bulandra*". Nu cu o valoare dramaturgică autohtonă – ceea ce i-ar fi ridicat poate şi mai mult cota de cinste şi ar fi dat deschiderii de „porţi" o mai pronunţată doză de solemnitate. A făcut-o însă cu o piesă frumoasă, foarte frumoasă – „*Homo*" – („*La adăpost*") – aparţinând scriitorului englez *David Storey*. E o piesă sfâşietor umană, şi prin aceasta *universală*. E o piesă în fond fără vreo acţiune „externă", dar cu infinitezimală tramă interioară, cu o stranie densitate de trăire şi intensitate de „act sufletesc" comunicată spectatorului. E povestea – pentru eroi „evenimenţială" şi totodată efemeră, a unei zile simple, „anonime" – în care, în curtea unui sanatoriu pentru bolnavi psihic, se întretaie ocazional drumurile a două cupluri de amici, respectiv amice (la fel de ocazionali sau ocazionale): *Jakye* şi *Harry*, *Kathleine* şi *Marjorie*. Amândouă cuplurile sunt pensionarele acestui sanatoriu, şi fiecare din cele patru personaje caută să ascundă adevărul dureros care l-a adus acolo, dar fiecare se va lăsa până la urmă mai mult sau mai puţin dezvăluit. Luciditate sau obsesie maniacală, la rândul ei „învăluită" sau dezvăluită cu multă înţelegere a mecanismului psihologic de către autor, venin de-o clipă sau delicată discreţie, vanitate şi duioşie, izbucnire isterică şi tandreţe – se întreţes, se confruntă în fiecare personaj (femeile fiind, în special, contradictorii, paradoxale) – sau în duelările verbale dintre cele patru personaje ce caută se re-întemeieze cuplurile prin prietenia *femeie-bărbat*. Romancier, dramaturg şi scenarist T.V., *David Storey* – născut în 1933, a debutat în 1955 cu piesa „*Reabilitarea lui Arnold Middleton*". A primit premiul de dramaturgie „*Evening Standard*" – şi de atunci multe din piesele sale au fost premiate în Anglia. A fost premiat, de asemeni, şi de Asociaţia criticilor teatrali din New York. În 1975, teatrul Bulandra îi juca „*Ferma*" în regia Sandei Manu.

Am avut surpriza de a-l regăsi pe actorul Ion Caramitru în postura de regizor: un regizor nespectacular, discret ca şi intensităţile lăuntrice ale personajelor, claviate în spatele surdinei poetice. E clar că opţiunea dramaturgică a fost una pe măsura „diapazonului de sensibilitate": Caramitru nu pare sedus de ceea ce se cheamă neapărat „mise-en-scène", ci de a aduce scenei, podiumului şi luminilor ei exterioare, ceea ce se numeşte uneori „*mise-en-abîme*": rafinamentul „montării în sensibil", cu note frust tragi-comice – un tragic imens în substanţă, un comic dureros în efectul de suprafaţă, al desenului comportamental. Câteva gesturi sugestive indicate interpreţilor – „poante" discrete –, câteva tuşe de contrapondere, pot să indice ochiului avizat că acest spectacol are strunire şi coerenţă întreţinută „regizoral". Altfel, regia dispare, frumos şi autentic, cu tot „coerentul" pe care l-a „dirijat", în spatele „trăirii omeneşti" – iar aceasta aparţine – precum se ştie – interpreţilor. Aceştia sunt: *Virgil Ogăşanu* – Harry, *Petre Gheorghiu* – Jakye, *Mariana Mihuţ* – Kathlene, *Lucia Mara* – Marjorie. Fiecare vertebrează un caracter şi desenează un „portret" sensibil individualizat, turnând în formele lui şi în tuşe de temperament particularizate amintitele „universalii" ale omenescului. Bărbaţii fac chiar – *tipologic* – un cuplu cu totul *antologabil*. (Atât împreună, cât şi fiecare în parte.) Îi avantajează fără doar şi poate şi alura exterioară a fiecăruia, ce „rimează" excelent cu datele lăuntrice ale personajului întruchipat. Interiorizarea geamănă timidităţii, dignitatea solemnă şi stângace, emotivitatea, exploatate cu extrem de fină percepţie de Virgil Ogăşanu, „corespondează" în registrul „bovarismelor" masculine cu vetusteţea şi maniera ceremonioasă, implicând însă un *surâs ascuns*, al observaţiei nemărturisite, ţinute doar pentru sine, a lui Jakye, cel devenit *mitoman* doar dintr-o cumplită pe lume singurătate, şi pe care *Petre Gheorghiu* îl întreţine pe linia unui tragi-comic bonom. Mai puţin exploatate până la „grafism" ca *tipuri*, femeile se implică în schimb *temperamental*. Aparent vulgară şi cu apetit erotic, eroina *Marianei Mihuţ* devine înduioşătoare prin vulnerabilitatea care cedează, actriţa sugerându-i vulgaritatea de suprafaţă cenzurat şi cu humor şi palpând în interioritatea personajului pânza de sensibilitate. Reticentă, vrând să-şi construiască un ascendent moral asupra prietenei, personajul *Luciei Mara* îşi dezlănţuie spre final cu furie cascada de deznădejde, cu accente intense, în care se strecoară şi notele unui inocent cinism. Există şi un al cincilea personaj: un fel de simbol al acestei lumi constrâns a trăi compensatoriu tocmai prin – şi *din* – *interzicerea* – pe nedrept, se pare – a porţiei normale, fireşti, de viaţă. E un personaj autic şi totuşi capabil în multe momente să recepteze ce se petrece alături de el: acel *Alfred* – interpretat de un actor cu forţă de concentrare dramatică: *Doru Ana* – ce a ştiut să-l ducă, de la euforia intensă pe care i-o induseseră câteva acorduri muzicale, la reflexele egoismului primar sau spaima, la fel de primară la amintirea chinurilor fizice pe care le-a suferit, atunci când îi sunt evocate.

E de remarcat contribuţia ilustraţiei muzicale implicată în prelungirea trăirilor interioare, când nefericiţii eroi par să-şi redobândească o fericire funciară, gratuită, candidă şi măreaţă, a faptului că se află *în spaţiu şi timp*. Exact aşa precum remarca regizorul *Lyndford Anderson*, cel care semna la Londra, în 1970, premiera absolută a acestei piese: „*Lentă, tristă, uneori chiar aspră, muzica umanităţii face ca ea* (această piesă – n.m.) *să fie o mare piesă de teatru*". Muzica umanităţii.

Jeana MORĂRESCU

Charles Jacque - Lizieră

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

DRAMA GENERAŢIILOR sau CINEMATOGRAFIA VULNERABILĂ

S-au produs două evenimente însemnate pentru cinematografia naţională: unul, extraordinar, un premiu foarte important pentru noi toţi, un semn de deschidere europeană – „Leul de argint" la Veneţia pentru filmul „Hotel de lux" în regia lui Dan Piţa – şi acea adunare la rându-i „extraordinară", pentru desemnarea unui candidat la funcţia de preşedinte al Centrului Naţional al Cinematografiei.

Despre primul eveniment s-a scris foarte puţin. Ba chiar am observat un articol, într-un cotidian de mare tiraj, scris în stilul unei glumiţe pe cât de neinspirate pe atât de elocvente în ceea ce priveşte uriaşa breaslă a gazetarilor inventaţi peste noapte, năpădiţi de incultură, ca mari amatori de scandal. Am crezut că este vorba de o simplă inflaţie a acestei specii, dar văd că e o politică bine ticluită. Altfel cum să iasă în evidenţă talentul unui Ion Cristoiu, decât fiind înconjurat de un număr mare de amatori?

Al doilea eveniment a declanşat în schimb tirul furibund al gazetarilor. S-a scris mult, prost, foarte prost, bine, deloc foarte bine – în orice caz, acea şedinţă din luna iulie a fost privită ca element de senzaţie, ea nefiind deloc astfel. Un ochi atent, o privire lucidă asupra acelei întruniri nu am întâlnit în presă şi nici în discuţiile multor cineaşti. S-a mers cu confuzia mult prea departe. Şi în orice caz, cu răutatea şi invidia. Fiindcă nu schimbarea unui preşedinte cu un altul va aduce revirimentul cinematografiei româneşti. Nu un premiu, oricât de important, ne va salva din sărăcia şi degringolada în care se zbat cei care fac sau cei care doar propun filme.

Centrul Naţional al Cinematografiei este o instituţie care trebuie întărită, modificată, cu un statut ferm şi mai ales cu oameni care să investească un interes personal în cinematografie. Am auzit vorbe de genul „să nu pună mai presus interesul personal". Ba să-l pună, dacă acesta este şi al filmului. Adunarea aceea extraordinară a scos în evidenţă câteva lucruri foarte clare. Nimeni nu a venit să propună un Centru Cinematografic mai viabil, mai suplu, mai european dacă vreţi. Nimeni nu a discutat cum să găsim o formulă prin care filmul să aducă în sală spectatori, dar să şi rămână un fapt de artă. Nimeni nu a sancţionat sisteme, ci doar oameni. Nimeni nu a susţinut reguli, ci s-a jucat la cacialma. Funcţia de preşedinte a devenit astfel extrem de neimportantă, dacă cel ales nu are în spate o structură fermă, bine gândită şi mai ales eficace. Dar nimeni nu a avut timp pentru aşa ceva. În acelaşi timp, presa bătea câmpii, invocând revenirea comunistă, oamenii se acuzau pe drept sau pe nedrept, era invocat trecutul, dar nimeni nu invoca prezentul. Mulţi au lipsit. Foarte mulţi au venit doar din amuzamentul unor posibile întâmplări. Plutea în aer scandalul şi plutea în aer incertitudinea unei bresle. Scandalul era însă mult mai preţuit.

Fac parte dintr-o generaţie care nu a fost deloc sortită izbânzii rapide. Generaţia '80 a fost oprită nu atât de conducerile superioare de partid şi de stat, nu atât de coriferii culturii, cât de generaţia anterioară, aceea a anilor '70. Cu câteva excepţii, sloganul acestei generaţii a fost „doar noi şi numai noi". Mi s-a confirmat aceasta când puţini au fost cei care, făcând între 1970 şi 1990 film după film, au avut puterea să se uite şi la ceilalţi, când funcţia dobândită le-o impunea. În cazul meu, cu filmele *Rămânerea* şi *Drumul câinilor*, producătorul a fost Sergiu Nicolaescu, deci generaţia anilor '60. Şi nu este vorba de un accident. În ceea ce-l priveşte pe Sergiu Nicolaescu, este vorba de un program şi o convingere: că generaţia tânără are un alt fel de a privi şi o cinematografie nu poate fi oprită la nivelul unei anumite generaţii. Prin contrast, ceea ce am observat – şi nu de acum – este că, aparent fără fisură, generaţia '70 a devenit mai mult decât vulnerabilă, pierzând două posturi cheie, din orgoliu şi lipsă de perspicacitate.

Alegerea preşedintelui Uniunii Cineaştilor, în 1990, a dat câştig de cauză domnului Mihnea Gheorghiu. De ce? Pentru că fruntea regizorimii anilor '70 a găsit de cuviinţă să se boicoteze reciproc. „Electoratul" sătul de acest joc s-a întors brusc şi şi-a amintit de tot ceea ce a făcut actualul preşedinte pentru cinematografie în anii '60. El a adus Cannes-ul la Bucureşti, el a fost diplomatul şi artizanul atâtor succese ale filmului românesc. Fiindcă, în competiţia perpetuă, care e cinematograful, un film bun nu ajunge! El trebuie susţinut de o cinematografie competitivă şi de un diplomat serios.

Acelaşi lucru s-a întâmplat şi acum, în 1992. Din nou, generaţia '70 nu a fost în stare să-şi desemneze un leader pentru înfruntarea cu Petre Sălcudeanu. Lista de candidaţi era deschisă pentru oricine şi accesibilă oricui. Oameni care nu aveau practic nici o şansă s-au aruncat în jocul câştigului de putere. Dar s-au războit practic doi regizori mari care nu au ştiut niciodată să-şi dea mâna – Dan Piţa şi Mircea Daneliuc. De cealaltă parte, generaţia anilor '50-'60 a fost mult mai unită. Ea îşi desemnase candidatul. Este poate o lecţie care ar trebui să dea serios de gândit. Restul sunt speculaţii şi ele dovedesc, din păcate, o lipsă de reper, într-o situaţie când cinematografia este în genere vulnerabilă. Nu am spus *cinematografia română*, pentru că situaţia în lume este identică. Şi mai ales în zona estică. Ba mai mult, în Est situaţia capătă accente dramatice.

Celestinn Nanteuil - Izvorul

Iată de ce nu cred nici în jocuri şi nici în învinovăţiri declanşate în urma unei şedinţe, fie ea şi extraordinară. Dar tocmai acea şedinţă mi-a dat posibilitatea să constat că, totuşi, până la urmă, dreptul la replică şi mai ales discursul de la tribună trebuie date acelora care le merită. Revolta celor care au pierdut o bătălie trebuie să fie identică cu revolta celor care au câştigat-o, în ceea ce priveşte forma pretins democratică a unei alegeri. Aşa cum s-a prezentat adunarea în discuţie, ea nu avea nu atât dreptul de a decide, cât valoarea de a decide. Un for competent nu este ales de incompetenţi, pe motiv că sunt mulţi şi este democraţie. Iată de ce statutul Uniunii Cineaştilor reclamă multe schimbări în viitor. Este încă o dovadă că nu am ştiut să păstrăm un bun câştigat – acela de a ne desemna singuri conducătorii. Este de fapt cea mai mare pierdere a cinematografiei române după revoluţie, pentru că un nou guvern, cercetând cele întâmplate, nu va mai aştepta decizia unei bresle care nu este în stare să se pună de acord. Un nou prim-ministru îşi va numi singur funcţionarul de stat în acest organism de stat. Nu am pretenţia că am spus marele adevăr sau că am făcut o descoperire. Însă scandalul declanşat în presă urmărea de fapt acest lucru – discreditarea la maximum a breslelor reunite într-o şedinţă.

Din fericire, premiul de la Veneţia a sosit la timp şi el trebuie trâmbiţat până la nefiresc. Pentru că este, cred eu, o salvare. El nu trebuie să declanşeze din nou orgoliile, ci să fie un atu în mâna actualei conduceri a Centrului Naţional al Cinematografiei. Acest premiu va obliga statul să investească în cinematografie. Acest premiu a dat o palmă serioasă celor ce „desfiinţau" filmul-parabolă, dorind cu orice preţ filme despre realitatea imediată, de parcă nu ar fi ştiut cât timp trebuie unui artist să înţeleagă şi abia apoi să emită un verdict. Acest premiu certifică, într-un fel, chiar importanţa unui asemenea organism – Centrul Naţional. El trebuie să ajungă la puterea celui din Franţa, care atunci când îşi acordă girul unui proiect, chiar dacă suma investită nu este semnificativă, apar şi sponsorii, pentru că ei cunosc importanţa acestui gir. Primul atu al domnului Sălcudeanu este de fapt acest premiu – poate şi al celor care vor veni.

Acest premiu va închide multe discuţii care de care mai neprincipiale şi va dilua multe atacuri. Dar un singur aspect, strălucirea argintului veneţian nu-l va estompa: faptul real că, moştenind din trecut ideea subalternilor care-şi ajută doar şeful, Centrul a favorizat condiţii optime pentru un singur om. Poate nu e lucrul cel mai rău, dar totuşi pe viitor şansele egale trebuiesc acordate tuturor. Altfel se acreditează ideea periculoasă că numai având puteri depline reuşeşti să-ţi frunctifici opera cinematografică. Iar marea ambiţie a cineaştilor trebuie să fie lupta pentru supremaţia artistică, nicidecum pentru un post sau altul, atât de efemere în condiţiile de astăzi.

Laurenţiu DAMIAN

ARTE PLASTICE

Ieşirea din cotidian

La galeriile „Orizont" din Bucureşti expune pentru prima oară, în condiţiile unei Personale, un autor cvasi-necunoscut: *OVIDIU OPREA.*

Absolvent al Academiei de arte frumoase de numai câţiva ani, el nu este totuşi nici tânăr, nici debutant. Participant la câteva expoziţii de grup şi colective, Ovidiu Oprea surprinde în primul rând prin sinteza plastică de o maturitate şi o profunzime care sugerează oricui că, în spatele unei munci de descoperire de sine, stau decenii de lucru îndârjit. Pictorul a lucrat şi înainte de a intra (la o vârstă care nu mai era cea a studenţiei entuziaste) ucenic al profesorilor „de şevalet" din Bucureşti. A venit cu sinteza aproape gata făcută, iar institutul i-a dat numai acreditarea în lumea artiştilor. Prea multe amprente, acest mod de perfecţionare târzie a unui meşteşug ţâşnit spontan şi cu o uimitoare vigoare, facultatea absolvită nu i-a adus. Indiferent ce stări limită a trebuit să depăşească, un echilibru interior desăvârşit l-a făcut să asculte numai de vocile interioare. Iar acum, pe noi, *aceste* voci interioare ne interesează.

Prima senzaţie pe care o ai, intrând în sala de expoziţie încărcată de lucrările lui Ovidiu Oprea, este aceea de ieşire din cotidian prin temă şi de ieşire din contemporaneitate prin stil. Tematic, artistul este un suprarealist de expresie figurativă. Un visător. Dar onirismul său e dozat, bine drămuit şi pare „credibil"; aproape că nici nu-l sesizezi în contextul naraţiunii plastice. Stilistic, coboară din maeştrii flamanzi şi olandezi. De la un Claesz Haedda ia strălucirea metalului, frumuseţea pocalelor şi tipsiilor fastuoase, ce par ori poate chiar sunt de aur. De la Frans Hals (de pildă, dar nu neapărat) ia verva compoziţiei. În sfârşit, cultura plastică de bibliotecă şi de muzeu l-a familiarizat cu ştiinţa creării misterului, a enigmei, a dramei, a tensiunilor apăsătoare ceea ce, în ordinea urgenţelor şi a posibilităţilor de realizare, se atinge la capătul drumului, nu la începutul lui. Dar marele lui profesor, idealul cu care încearcă a rima prin opţiuni şi deziluzii, este Rembrandt. De la acesta, pictorul nostru a învăţat jocul aparenţelor, căptuşeala de moarte a vieţii; de la el a învăţat să vadă altfel oamenii: pe unii ipostaziindu-i în uriaşi, pe alţii despuindu-i de veşminte şi descoperindu-i striviţi de propria lor glorie, înfrânţi de propria lor aparenţă. O lume de gnomi bântuiţi de coşmaruri colindă acest univers rupt sau nu de vremea noastră, de gândurile noastre, de spaimele noastre.

Ovidiu Oprea ne propune o evadare în timpul altui spaţiu geografic, un spaţiu abstract, imposibil de localizat, imposibil de regăsit altundeva decât în străfundurile unor amintiri, dacă cel ce vrea să-i înţeleagă arta şi-a strâns cu grijă rezerve de informaţie culturală, plastică, filosofică. Pictura lui Ovidiu Oprea nu e agreabilă, nici confortabilă, nici nu aduce linişte interioară; ba, dimpotrivă, am spune că provoacă o profundă tulburare. Cel mai mult, îi place acestui scormonitor de adevăr să descopere, iarăşi şi iar, că „regele e gol". Şi, vai, câţi regi falşi sunt pe lumea asta! Apoi, pare să mai spună artistul, în lume sunt tot atâţia regi câte fiinţe. Fiecare e rege pentru sine şi adesea nimic pentru ceilalţi. Degeaba coroana, degeaba tiara, degeaba întreita mitră luminează fruntea vreunui personaj. De aceea, într-un anume fel, compoziţiile sale par variantele mai moderne ale celebrului adagio *vanitas vanitatum et omnia vanitatis est*, care era atât de gustat de manieriştii secolului XVII. Nu trebuie să se înţeleagă însă, din aceste raportări şi asemănări, că vorbim despre un imitator. Există un filon de semnificaţii moderne, de conotaţii simbolice, ce ţin de universul picturii metafizice şi suprarealiste, pe care Ovidiu Oprea şi le-a asumat şi pe care le introduce într-un context nou. Pictura pe care o practică este una de intensă trăire interioară din care a dispărut hedonismul, dar în care a intrat meditaţia filosofică.

Captivantă prin frumuseţea calităţii picturale, arta pe care o practică şi o propune Ovidiu Oprea este exemplul unui discurs plastic în primul rând intelectual. De aici şi cercul bine definit de admiratori ai lui, de azi şi din viitor. Ovidiu Oprea nu va cunoaşte, cu şi prin acest tip de pictură, un succes ieftin, niciodată. Succesul său va fi unul statornic şi peste a cărui valoare se va trece cu greu.

Iordache RĂŞCANU

Ovidiu Oprea – expoziţie personală de pictură, Bucureşti, Galeriile „Orizont", septembrie-octombrie, 1992

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

VALOAREA

În concepţia teoreticienilor de prima clasă ai specificului românesc – notam într-un articol precedent – etnicitatea nu poate deveni program şi criteriu estimativ fără alterarea sensului culturii, fără degradarea creativităţii. Identic se pune problema în cazul tuturor judecăţilor de realitate. Realitatea nu se confundă cu valoarea, pe care poate sau nu s-o implice. Unei aceleiaşi categorii de real pot să-i aparţină individuaţiuni total diferite axiologic: valori şi nonvalori. Diferenţierea, specifica Lovinescu, nu acordă calificaţie estetică. „Modernist", prin adoptarea unor tehnici simboliste, Stamatiad nu-i mai valoros decât Goga. Chiar şi oficianţii realismului socialist accentuau în permanenţă că justeţea orientării ideologice, fermitatea situării partinice nu conferă, prin ea însăşi, valoare artistică unei producţii. Şi totuşi, în practică, substituirile erau – şi sunt frecvente. În toate sferele: editorial, critic, şcolar, social. Au fost întotdeauna.

E o fatalitate, se vede, ca, temporar, anumite realităţi variabile în funcţie de fluxurile şi refluxurile ideologiilor, să obţină din partea subiectivităţii unor grupuri, ce pot fi foarte largi, calitatea de valori. Jan Mukarovsky afirmă chiar – şi o demonstrează – că „nu există graniţe de netrecut între sfera estetică şi cea extraestetică; nu există obiecte sau procese care, prin esenţa sau organizarea lor (...) să fie exponenţii ai funcţiei estetice şi altele care, tot din cauza însuşirilor lor reale, să fie, în mod obligatoriu, excluse din sfera ei", că „preponderenţa uneia dintre funcţiile extraestetice este un caz frecvent în istoria artelor". Chiar şi criticii literari conduşi de principiul autonomiei esteticului pot supraestima, cu bună credinţă, valoarea unor opere meritorii prin alte însuşiri decât realizarea artistică şi subestima creaţii superioare înfăptuite în alt spirit decât cel cultivat de ei. Entuziasmat până la extaz de marile romane ale Hortensiei Papadat-Bengescu, E. Lovinescu îşi motivează atitudinea prin menţionarea mai întâi a tematicii lor urbane, iar reţinerea faţă de eposul sadovenian şi-o argumentează prin denunţarea nu doar a caracterului liric al acestuia (ca şi cum lirismul ar dăuna oricărui fel de proză), ci şi a ruralităţii. Călinescu (în cronici din *Adevărul literar şi artistic* îndeosebi, dar şi în *Istorie*, pe alocuri) formulează, analizând romane, obiecţii de ordin moral. Dacă înşişi corifeii afirmării criteriului estetic în critica literară românească îşi permit derogări de la el, nu e decât normal ca doctrinarii angajării literaturii să recomande scrieri convenabile politic şi ideologic, fie şi nule din punct de vedere artistic, în termeni ditirambici. Salutând apariţia romanului *Două neamuri*, directorul *Sămănătorului* îl recomanda cu înfocare în temeiul faptului că lui C. Sandu-Aldea îi este „drag, foarte drag, întocmai ca un moşneag de subt coperişul de paie, şi boierul îmbătrânit care (...)" etc. Pledând pentru o literatură „sănătoasă", Iorga o respingea cu oroare, indiferent de calitate, pe aceea care, în înţelegerea sa, nu exprima sufletul românesc, cerând „taxe pe cărţile de literatură (...) străine, taxe pe ziarele străine".

Exact la fel gândeşte multă lume, aproape toată lumea, şi astăzi. Mai exact spus, nu gândeşte, ci „se orientează". Nu principiul valorii, ci al oportunităţii determină criteriile estimative ale celor mai mulţi. Editorului particular pus pe îmbogăţire, valoarea îi este indiferentă prin definiţie. Profitul să iasă! Publicistul literar face reclamă cărţilor ce intră în „orizontul de aşteptare" al publicului. „Orizont" creat în epoca noastră mai ales de conjuncturi politice. Până la prăbuşirea comunismului, în Occident stârneau interes doar acele opere literare din ţările pe atunci socialiste care descriau lagăre, închisori, torturi, execuţii. Zadarnic ofereai *Moromeţii!* Dincoace tot aşa: se stătea la cozi şi se plăteau însutit cărţi, mai mult sau mai puţin valoroase, care conţineau aluzii la realităţi interne abominabile. Azi, tineretul (ca, de altfel, şi o parte din bătrânet) citeşte (sau doar cumpără...) numai autori needitaţi în perioada comunistă, şi nu pe toţi. La început, în 1990, se vindea la suprapreţ Mircea Eliade. În prezent, volumele lui se degradează, pe străzi, în bătaia soarelui. I s-au substituit, succesiv, Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu şi alţi câţiva; în ultimul timp, Petre Ţuţea. Pe parcursul anotimpurilor, aceştia au fost sau tind să fie, la rândul lor, abandonaţi. În orice caz, acum îi găseşti, la toate chioşcurile şi standurile stradale. Un snobism irepresibil (descurajat doar de creşterea vertiginoasă a preţurilor) stăpâneşte tiranic spiritele din „clasa cultă", obligând pe orice titrat să dovedească în „societate" a fi la curent cu ultimele apariţii editoriale de succes. Deosebit de amuzant e să asişti la etalarea competenţei în materie a unor cadre didactice. Profesorii de română care nu-l deosebesc pe Coşbuc de Macedonski au citit (ori au de gând să citească) *Shogun* şi *Mătăniile*.

Substituirea de criterii funcţionează, de altfel, la toate nivelurile. Astăzi, ca în trecut, criticii literari notorii prin contribuţia la impunerea valorilor autentice şi discreditarea falselor valori supraliciteză valori relative cu neîndoielnic sincera convingere de a semnala valoarea absolută. Într-o discuţie televizată, unul dintre vorbitori găsea că scriitorilor din emigraţie şi victimelor represiunii comuniste le sunt supradimensionate meritele literare sau filosofice. Nu! i s-a răspuns, prompt. Nu pentru că am fost persecutaţi, pentru că unii au murit în puşcărie, sau pentru că au luat calea exilului, se bucură o seamă de scriitori, azi, de foarte bună presă, ci pentru că operele lor sunt realmente valoroase. Plauzibil, şi chiar indiscutabil real, în multe cazuri dacă nu în toate. Putem fi însă absolut siguri că judecăţile noastre de valoare, perfect oneste, nu sunt influenţate în vreun fel de contextul spiritual în care le formulăm? Şi critica de partid începuse, încă de pe vremea lui Dej, să supraliciteze opere agreate ideologic pentru calităţile lor artistice (preţuite de unii mai mult decât era cazul, cu sinceritate) şi tot pe considerente de odă să încerce a discredita producţii considerate „reacţionare", „decadente".

Nu cumva înclinăm uneori şi noi, poate inconştient, să acordăm un plus de valoare operei unui scriitor ţinut până nu de mult la index? În general, nu sunt oare afectate judecăţile estimative ale fiecăruia de formaţia intelectuală, de structura sa psihică? Călinescu susţinea că atribuim valoarea acelor opere în care identificăm produsul posibil al propriului nostru spirit creator. N-o fi chiar aşa, dar pare evident că în stabilirea oricărei valori intră un coeficient de subiectivitate. Altfel nu am avea preferinţe, am fi aparate de precizie. Subiectivitatea poate fi colectivă. Aşa se explică „mutaţia valorilor estetice". După Mukarovsky în procesul mutaţiilor se modifică însuşi obiectul estetic „chiar dacă o operă este la fel de pozitiv apreciată în două epoci diferite (...), obiectul evaluării este de fiecare dată un alt obiect estetic sau, într-un anume sens, o altă operă". Chiar dacă în conştiinţa criticilor care îl citează mereu, Noica (să zicem) nu-i mai mare decât Călinescu (bunăoară), numeroşi intelectuali, în special dascăli, afişează pentru cel dintâi o admiraţie nemărginită şi o transmit generaţiei tinere iar pe al doilea unii îl tratează cu dezinteres sau dispreţ.

În planul ideilor cele mai complicate chestiuni se rezolvă adecvat, prin operaţii logice. Nu tot astfel în existenţa obiectivă, unde acţionează frecvent cea mai deconcentrată iraţionalitate. Câte cariere spectaculoase nu s-au clădit şi se clădesc pe confuzia de valori! Autori mediocri au fost nu doar promovaţi în cele mai înalte funcţii, ci şi situaţi literar pe trepte de sus ale scării valorice: pe considerente declarat estetice, însă deviate (cu sau fără intenţie) spre extraestetic. Cu toate clasificările teoretice, prin care se operau distincţii nete între apartenenţă, orientare, pe de o parte, şi talent, pe de alta, faptul de a fi modernişti tradiţionalişti, progresişti sau conservatori, artişti puri sau angajaţi de a exprima sufletul naţional sau general omenescul, îi plasează pe scriitori – în viziunea unor critici, de ieri şi de astăzi – pe poziţii violent diferite ale ierarhiei valorilor estetice. Foarte adeseori, ceea ce în economia politică se numeşte „valoare de întrebuinţare" are caracter precumpănitor asupra Valorii. În epocile ideologice (care, cam în toate cazurile, camuflează prin ideologie recesiunea economică), această precumpănire este regulă, şi descurcăreţii aceia ce ştiu să se „orienteze" profită copios de pe urma ei...

Declararea acum, în aceste atât de tulburi zile de campanie electorală grefată pe formidabila criză economică, a tendinţei de disociere valorică, de separare a valorii în sine, a valorii absolute, de orice valori utilitare, de orice conotaţii ideologice, poate fi un semn bun. S-ar putea să apucăm, chiar şi unii dintre cei vârstnici, ziua despărţirii luminii de întuneric, şi chiar despărţirii „apelor de sus" de „cele de jos".

Domnul Dan Duţescu

S-a pornit de câtva timp un vânt van care îmi seceră pe negândite pe unii dintre cei care îmi sunt cei mai dragi, pe care m-am deprins să-i ştiu stându-mi în preajmă şi dăruindu-mi o căldura binefăcătoare a prieteniei lor. Acum a căzut Dan Duţescu, omul de o exemplară civilitate, care ne întâmpina întotdeauna cu un surâs şi cu o vorbă bună, rostită când şi cum trebuia ca să mângâie şi să încurajeze; cărturarul adânc cunoscător al limbii engleze, al imperceptibilelor ei nuanţe şi al complicaţiilor gramaticale; profesorul care ştia să transforme orele din bătrânul Pitar Moş într-o adevărată bucurie; tălmăcitorul plin de har al unor texte deosebit de grele – *Beowulf, Chaucer*, câteva dintre marile piese shakespeariene.

A căzut după ce a îndurat cu un curaj vrednic de admiraţie una dintre loviturile cele mai înspăimântătoare pe care destinul i-l poate meni cuiva: pieirea unicului copil. Fiica lui, Tania, a dispărut cu câteva luni în urmă în pustietăţile de gheaţă ale Himalayei. A fost cea mai dragă şi mai talentată studentă a tatălui ei şi s-a pierdut, lăsând, la rândul ei, amintirea unui excelent profesor de engleză, a unui om care ştia să râdă molipsitor, cu o veselie sinceră. Moartea ei rămâne, în acele depărtări înfricoşătoare, o tragică taină.

Sunt sigur – ca, de altminteri, toţi cei care l-au întâlnit după dispariţia Taniei – că Dan Duţescu suferea cu o extraordinară demnitate şi că siguranţa cu care vorbea despre întoarcerea ei, care trebuia neapărat să se întâmple, era doar o pavăză pentru ceilalţi, ameninţaţi de pierderea speranţei. Dar acest efort a fost greu de îndurat pentru o inimă care mai trecuse de câteva ori prin pericole teribile. După cum sunt sigur că pierderea neaşteptată a prietenului de o viaţă, profesorul Leviţchi, a avut partea ei în slăbirea inimii lui Dan Duţescu. Cei doi au dat pilda unei prietenii adevărate, a unei înţelegeri reciproce care a dat culturii române câteva opere importante purtând semnătura amândurora.

Lui Dan Duţescu îi datorăm o traducere superbă a epopeii anglo-saxone de secol al X-lea, *Beowulf*, cel mai vechi cântec epic al Europei medievale din câte au ajuns până la noi. Muzicalitatea lui aspră, bărbătească, a fost păstrată pe de-a întregul în versiunea românească, iar metrica şi sistemul complicat al asonanţelor, greu de înţeles chiar şi de către unii englezi cultivaţi, sună în limba noastră cu o surprinzătoare cursivitate. Dar marele telent de traducător s-a revelat mai ales în traducerea din Chaucer. *Povestirile* poetului englez au acea culoare vie, alternanţa boccaccescă de ghiduşie, de rafinament, de umor plebeu şi de gravitate pe care doar un cunoscător desăvârşit al englezei din secolul al XIV-lea, dar şi al românei vechi, al îmbinărilor limbajului livresc cu cel, plin de sevă, al expresiei populare. După cum povestea tragică a lui Troilus şi a Cresidei sale şi-a aflat în româneşte, datorită lui Dan Duţescu, tonul adevărat de cântec trubaduresc, în stanţe complicate, rezolvate cu o uimitoare naturaleţe. În volumul *Legenda femeilor cinstite şi alte poeme* din 1986, domnul Duţescu întregea traducerea integrală a lui Chaucer, operă extraordinar de grea, cu care puţine culturi europene se pot mândri. Sunt aproape 35.000 de versuri, rânduite în forme prozodice complexe şi înfăţişate cititorului român într-o tălmăcire vers pe vers, uimitoare în exactitatea nuanţelor, a metaforelor şi a ritmurilor.

Domnul Duţescu a fost constructorul unei opere de autentică strălucire. Îmi vine foarte greu să cred că, peste trei săptămâni, când ar fi trebuit să-l sărbătorim, la aniversarea unei vârste trăite cu mare demnitate, va trebui să ducem flori la mormânt.

Dan GRIGORESCU

Camille Pissarro - Păşune şi mori la Osny

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Un triunghi funcţional: divertisment, educaţie, cultură

Interviu cu Valentin Nicolau, directorul Editurii „NEMIRA"

— Domnule director Valentin Nicolau, aş dori să începem dialogul nostru întrebându-vă ce semnificaţie are numele editurii dvs?

— Numele vine de la un munte din Carpaţii Orientali, vârful Nemira. Am ales acest nume din mai multe motive: mai întâi, am vrut să dau un nume românesc, în al doilea rând să aibă o rezonanţă deosebită iar semnificaţia este clar cea a piscului. S-a găsit ulterior şi poanta: ne miră Nemira, cum spunea cineva.

— Vă miră succesul?

— Nu mă miră, sau mai bine zis, acum nu mă mai miră.

— Editura dvs. fiinţează de un an şi a scos în jur de douăzeci de titluri – evident sunteţi pe drumul bun.

— Da, aşa este. Editura noastră a apărut prin transformarea Ziarului Ştiinţelor şi al Călătoriilor, publicaţie care a trăit doar şase numere şi care s-a stins datorită evoluţiei preţurilor la hârtie şi la manopera tipografică, nemaiputând să apară în condiţii decente şi la un preţ decent. Drept pentru care am început o producţie de carte orientată în câteva direcţii, concrete şi realizabile. Aş porni de la faptul că editurilor particulare li se reproşează că nu fac cultură şi răspunsul este, mi se pare, la îndemâna oricui: cultură nu poţi face cu buzunarele goale. Editurile particulare s-au format în ultimii doi ani şi ceva, fără a beneficia de un patrimoniu, de o experienţă, de nişte legături anterioare, doar în cazul în care cei ce au înfiinţat aceste edituri au provenit tot din mediul editorial. Este un lucru absolut nou făcut de noi – deci suntem nevoiţi să depunem toate strădaniile pentru a avea buzunarele suficient de pline şi să depăşim crisparea financiară, deci, implicit, să apară posibilitatea de a face cultură.

— Aţi anticipat oarecum problema pe care vroiam să o pun şi anume: cum poate o editură particulară realiza într-o economie de piaţă o atitudine culturală între anumiţi parametri, fără a recurge la compromisuri în detrimentul valorii. Trebuie avut în vedere, şi nu în ultimul rând, respectul faţă de adevăratul cititor şi putem spune că există în România un număr important de cititori formaţi.

— Pe cititor nu-l strică numai editorul, ci noul context în care trăieşte. O economie de piaţă, în adevăratul sens, înseamnă şi o mutaţie atât în structura masei cititorilor cât şi în structura cititorului luat separat; motivele fiind, desigur, dispunerea timpului altfel, alt buget, motive strict pragmatice. Lucrurile nu mai sunt atât de simple; totul costă, iar cultura se face pe bani şi cu bani; nu se face numai cu „a dori" sau „a vrea".

— Cu sentimente bune...

— Da, sentimente bune au mulţi – dar până acolo este un drum foarte, foarte lung: hârtia costă, tipografia costă, autorii costă.

— Venind dintr-un domeniu ştiinţific-tehnic, aceasta v-a influenţat în activitatea editorială?

— Sunt geofizician de profesie – însă, prin structura profesiei, se poate regăsi o profundă duplicitate cu latura umanistă, pentru că geologia este, mai degrabă, la graniţă cu foarte multe domenii de cunoaştere umană. Am fost format în această zonă de interferenţă, ceea ce mi-a permis să pot glisa foarte uşor. Mi se pare important să revin la aspectul cultural al activităţii editoriale; cartea este totuşi o marfă, un obiect cultural care se comercializează, supus, în condiţiile actuale, legilor financiare şi ale economiei de piaţă. Această cultură poate să apară numai în condiţiile în care există fondurile în care ea poate să fie promovată şi propagată. Editura Nemira are câteva direcţii foarte clare şi am putea să spunem că am realizat un triunghi funcţional: divertisment, educaţie, cultură – între cele 3 vârfuri existând o interdependenţă şi un transfer (prin divertisment făcându-se un acces mai uşor la cultură, prin divertisment mijlocindu-se educaţia).

— Aţi putea să punctaţi câteva repere?

— Da, a apărut deja primul volum din operele complete ale unui scriitor ca Vladimir Colin, într-un program de recuperare a unui scriitor de mare valoare din cultura română, repunându-l în circulaţie în tiraje considerabile.

— Venind vorba de tiraje mari – preţul cărţii este accesibil?

— Preţul cărţilor noastre nu a depăşit 200 de lei pe carte.

— Literatura română va reprezenta în preocupările dvs. o permanenţă şi de acum încolo?

— Da, fără îndoială. Vor apărea „Reflexii religioase asupra culturii" de Petre Ţuţea, Ioan Petru Culianu într-un program de restituire a unor scrieri ştiinţifice şi literare, Mircea Horia Simionescu cu două romane, un volum de eseuri de Eugen Simion, Leonard Oprea, Dănuţ Ungureanu, Dan Petrescu – deci cu precădere autori români care se găsesc greu la ora actuală în librării.

— Dar literatura universală – vă opriţi cu precădere asupra clasicilor sau contemporanilor?

— Programul nostru este foarte vast, vizând literatura cât se poate de actuală, ca moment al apariţiei, altfel spus, literatură sub copyright, deci nu cea din patrimoniu. Aş cita autori cum ar fi: Norman Spinrad, Paul Anderson, Bill Fawcett, Philip K. Dick, Gérard Klein, Isaac Asimov, Norman Mailer.

— Aţi putea să dezvăluiţi ceva din secretul reuşitei dvs.?

— N-aş putea spune că este un secret. A fost muncă..., o îndârjire mare ca editura noastră să stea pe picioarele ei, îndârjire dublată cu închegarea unei echipe foarte bune şi cu dorinţa permanentă de a fi profesionişti.

— Strădania dvs. s-a şi concretizat, luând de curând un premiu la târgul de carte de la Neptun.

— Premiul best-seller pentru colecţia „Comando" – seria Sven Hassel luat de noi, acordat de marile cotidiane, a creat un fel de invidie. Şi aceste cărţi au contribuit la o stabilitate financiară care ne permite acum să ne desfăşurăm în mod relaxat un program amplu ce vizează scriitorii români.

— Ştiu că aţi sponsorizat o tabără de creaţie organizată de Asociaţia Prietenii lui Panait Istrati din România – cu ce gânduri aţi pornit când v-aţi hotărât a întreprinde acest gest cultural?

— Desigur, principalul motiv a fost admiraţia faţă de opera marelui scriitor român, veneraţia pentru omul care a trăit şi suferit datorită convingerilor sale şi în afară de aceasta m-am gândit că în această tabără vor veni mulţi tineri, iar raţionamentul meu a fost următorul: în România, se ocupă acum toată lumea de handicapaţi şi din când în când de vârfuri dar nimeni nu se ocupă de copiii normali, obişnuiţi şi, totuşi, ei sunt majoritatea şi vor concretiza viitorul; atunci, am considerat că merită şi ei să fie ocrotiţi. Desigur, din cei 60 de tineri, erau şi câţiva peste medie.

— Cum vedeţi destinul cărţii, şi cum simţiţi pulsul pentru perioada următoare?

— Producţia de carte şi publicistica – două segmente care au cunoscut după '89 o dezvoltare fără precedent, dar în acelaşi timp urmează reţeta care există în ţările occidentale şi anume piaţa cărţii scade continuu. Astfel tirajele care la noi erau normale, de 30-50 000 şi chiar 100 000 şi care sperie pe orice occidental, vor coborî simţitor – iar de anul viitor cred că tiraj mediu va fi 15 000 – 20 000 iar tiraje normale 5-6 000. Nu prin numărul mare de exemplare vom reuşi să trăim editorial ci prin diversitate şi prin bogăţie de titluri, prin urmare vor fi mult mai multe titluri dar mult mai puţine cărţi.

— Ce vă doriţi pentru editura Nemira?

— Doresc ca editura Nemira să rămână un punct de referinţă, o casă de editare de prestigiu, cu o producţie constantă, de calitate, atât sub aspectul conţinutului cât şi cel al aspectului grafic, într-un cuvânt, un pisc pe care chiar numele nostru îl sugerează.

Corina COSTOPOL

Constantin NISIPEANU

NOAPTEA

Am văzut trecând prin faţa mea o fată frumoasă,
era noaptea şi era îmbrăcată într-o rochie străvezie
uşor fluturată de vânt şi când vântul a suflat
un pic mai tare i-a dezvelit genunchii;
ce grădini minunate mi-a fost dat să văd!

A trecut prin faţa mea o fată frumoasă, era noaptea!
Am luat-o de mână şi am rugat-o să rămână o clipă
lângă mine, dar ea, cu un zâmbet plin de candoare
s-a desprins uşor şi a trecut mai departe, nici nu m-a
luat în seamă. Şi-a descălţat în grabă pantofii
şi-a zvârlit rochia de pe ea şi a intrat goală în mare.

O, cât aş fi vrut o clipă să o pot legăna
pe braţele mele ca pe un copil într-un scrânciob. Era
atât de fragedă şi de sfioasă că ochii mi s-au umezit
de bucurie când am văzut-o ieşind din apă şi, venind
lângă mine, şi-a lipit capul de umărul meu şi m-a sărutat
pe obraji dăruindu-mi după aceea luna de pe cer
ca şi când mi-ar fi dăruit o floare.

Doamne, ce fată frumoasă era noaptea!

BULGĂRII DE ZĂPADĂ

Pe-atunci eram foarte cuminte, când trecea
pe stradă câte o domnişoară ceva mai frumoasă
îi aruncam în spate un bulgăr de zăpadă
şi ea se întorcea spre mine, râdea, şi-mi arunca
sprintenă o timidă ocheadă. Eram foarte cuminte.

Eu îi prindeam ocheada în palme, o sărutam,
o înfăşuram într-un nou bulgăr de zăpadă
şi i-o aruncam, nu în spate, i-o aruncam
drept pe locul unde paltonul îi acoperea sânii.
Şi ce timidă se făcea atunci, şi cât de frumos
îi străluceau ochii mari cât un buchet de albăstrele!

Dacă i-aş fi aruncat în piept o simplă floare, poate
ar fi durut-o locul acela şi ar fi început să plângă
şi nu m-ar fi mângâiat iar pe inimă
cu surâsul ei nemaipomenit de frumos.
Atunci, ea s-ar fi dus acasă plângând,
eu m-aş fi ruşinat
şi m-aş fi întors acasă cu ochii înlăcrimaţi
şi nu ne-am mai fi dat întâlnire la cinematograf
ca atunci când i-am aruncat în spate un bulgăr de zăpadă.
Un bulgăr în care ascunsesem şi inima mea.

REPORTAJ LA MARGINEA MĂRII

În zori un copil albastru a început să se joace
pe cer cu o minge de flăcări. Ar putea să declanşeze
un incendiu interplanetar şi luna care în fiecare
seară îşi pune în fereastră câte un buchet
de flori luminoase ar putea fi mistuită
de flăcări şi atunci florile de argint
de la fereastra de mătase a lunii
ar pieri pentru totdeauna.
Şi am rămâne fără un pic de lumină în noapte.

Am rămâne poate şi fără somn, fără vise.

Am deveni nişte simpli roboţi de carne
iar stelele măturate de flăcări s-ar topi
una câte una şi cerul ar rămâne sărac lipit.

Iată, cineva se joacă pe cer cu un bulgăre de flăcări –
mi-a spus un delfin înspăimântat privind cum
o minge de flăcări se înalţă de după curbura pamântului.
Nu mi-ar fi teamă - spune delfinul - dar mereu în zorii zilei
acolo la capătul lumii unde cerul îşi spală fruntea
în mare cineva profitând de această apropiere dintre
mare şi cer i se urcă cerului în spate cu un bulgăre
de flăcări ce ameninţă să incendieze lumea. Jocul e
primejdios ar putea să incendieze până şi marea!
a început să strige delfinul înspăimântat de flăcări.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

ATELIER INTERNAȚIONAL

KJELL ESPMARK (Suedia)

KJELL ESPMARK este una dintre figurile proeminente din literatura suedeză contemporană. Profesor de literatură la Universitatea din Stockholm, Kjell Espmark este deopotrivă un talentat poet, romancier, eseist şi critic literar.

Profesorul Espmark este expert în lirica modernă, scriind două lucrări de referinţă despre tradiţia acesteia, ATT ÖVERSÄTTA SJÄLEN – „A traduce sufletul" (1975) şi SJÄLEN I BILD – „Sufletul în imagine" (1977), precum şi studii monografice asupra poeţilor suedezi Arthur Lundkvist (1964), Harry Martinson (1970) şi Tomas Tranströmer (1983). În 1986 publică o amplă lucrare despre istoria premiului Nobel pentru literatură: DET LITTERÄRA NOBELPRISET.

Poetul Espmark debutează în 1956. Cele peste zece volume de poezii apărute de atunci ni-l prezintă drept unul dintre poeţii cei mai fascinanţi pe care i-a cunoscut literatura suedeză în ultimele patru decenii.

Poezia lui Kjell Espmark pare a fi o încununare a unui triumf artstic.Este o poezie gravă, profundă, plină de frumuseţe, străbătută de un sentiment sincer de solidaritate cu aproapele.

Atenţia poetului se concentrează în principal asupra conflictelor dintre idealurile oamenilor, ale nevoilor şi dorinţelor acestora, pe de o parte şi condiţiile vitrege la care îl supune realitatea, pe de altă parte.

Selecţia de faţă face parte din volumul de poezii NÄR VÅGEN VÄNDER – „La Cotitură" care urmează să apară la editura suedeză NORSTEDTS.

Impromptu

E o zi sălbatică, pustiită de vânt.
Ne-am certat, împroşcând tencuiala
pereţilor,
dar am găsit un drum ce duce înapoi
la tine, la mine.
Mă salt puţin şi dulcea
piele se desprinde de pielea mea
foşnind,
îmi pun inima pe inima ta:

o farfurie de lut răsturnată în alta.
Fereastra e deschisă: luna mai
e albastră.
În raza ce pluteşte deasupra, moartea
înaintează c-o miime de centimetru,
păcănind
Dar cintezoiul de pe creanga goală
cântă, cântă
şi vântu-i umflă părul de pe piept.
Ce falnic pare cântecul
pe lângă corpul tremurând!

Scris în piatră

Vino mai aproape, şi mai aproape,
atât de aproape încât să poţi atinge
textul.
Orbecăi înspre tine în măruntaiele
pietrei.
Dacă îţi apeşi vârfurile degetelor
de-ale mele,
vei simţi pulsul unei lumi
urzite precum o conspiraţie.
Cât despre mine, nu-mi amintesc
nimic din viaţă,
dar cred că mi-am scris drumul către
un eu glorios
ce avea să trăiască în cuvintele mele,
uşa deschisă oricui voia să le-asculte.

Presupun c-am fost băiat de ţăran,
la-nceput.
Dacă o să-ţi lipeşti fruntea de piatră
vei auzi, gândurile mele robuste,
aşa cum se-aude în zare carul cu boi
mergând pe un drum de munte.

Poate am devenit după aceea un fel
de orator
şi am purtat mulţimile într-un tumult
lesne de confundat cu viaţa.

Vino mai aproape, un milimetru
în piatră.
Împrumută-mi vocea ta
şi-am să-ţi spun cine eşti.
Împrumută-mi ochii tăi
şi-am să-ţi arăt o lume
care pentru o clipă va face lumea
de-nţeles –
Împrumută-mi respiraţia ta
şi dintr-o răsuflare vei pricepe
că trăieşti de-o veşnicie.

Siestă în Lesbos

Licăreşte ca marea printre copaci:
Întâia mea privire fugară către timp
–
val după val după val,
o neîntreruptă peregrinare spre ţărm,
deşi nici un val nu se urneşte din loc.

După un prânz cu struguri, brânză
de oaie şi vin
adormi cu capul în poala mea.
Visele ţi se scurg printre copaci
ca sângele în apă.
Şi sunt îngrozit de duritatea lor:
imagine după imagine în care mă lupt
să-mi croiesc drum prin lume,
dar sunt mereu aruncat în acelaşi loc,
cel al suferinţei.
De parcă mi-aş fi vândut sufletul
umbrelor.
Reproşul visului doare,
dar, într-un fel, sunt gata să accept.
Ce-a făcut oare solul de pace când
s-a văzut înfrânt?
Oare nu cronicarul este-acela
ce-mbracă forma groaznicului măcel?
Şi arheologul ce descifrează misterul
unui craniu despicat
nu se-nrudeşte cu omul cu securea?

Val după val după val printre copaci,
o peregrinare ce nu duce nicăieri –
Mă zbat să ajung în locul în care deja
mă aflu
şi numesc aceasta responsabilitate.
Licărirea din zare
acum se stinge, acum te orbeşte
cu lumina ei.
Apoi te trezeşti
şi ultimul vers rămâne nescris.

Mâzgălituri la margine de istorie

Tot ce avem la îndemână sunt câteva
fragmente:
osul maxilarului unui presocratic,
un ciudat sarcasm dinspre Versailles
şi pintenii pierduţi ai sufletului
lumii.
Din toate acestea urmează să credem
coeziunea –
Răstorn ideea lui Hölderlin:
omul este o uriaşă ciornă.

XXX

Să-ţi croieşti drum între patru şi cinci
e uneori ca şi cum ai vrea să-ţi
îmbraci
un jerseu cu mânecile pe dos.
Presupune că acolo-i cotitura

XXX

Gramatica te poate induce în eroare.
„Mai demult" înseamnă, de fapt,
deseori, „după aceea".
Aşa cum ultimul film al maestrului
regizor
dă la iveală kitsch-ul din filmele-i
anterioare,
tot aşa acţiunile noastre de azi
par să modifice
faptele întâmplate cu-o sută de ani
înainte.

Eu însumi şed aici cu bunicul meu
pe genunchi.
Se înfurie când vede rolul pe care
voiam să i-l dăm,
dar el nu are decât patru luni
şi nu poate articula cuvintele: gg, gg
Ochii i-au ieşit din orbite.

XXX

Ca şi cum aş încerca în zadar să mă
desprind
de întunericul cel fără de chip,
care a pornit-o bombănind pe scări
în jos,
etaj după etaj, secol după secol:
un întuneric pe care îl ştim prea bine.

În holul de aici, închise între porţi de
aramă,
claie peste grămadă zac toate
gândurile gândite vreodată,

Ce miros puternic de praf
în întuneric!
În mijlocul încăperii stau sarcofagele,
semănând cu acelea ale dinastiei
Ming,
deşi cele de aici sunt mai mici şi şi-au
pierdut culoarea.
Când mă apropii de al treilea, simt o
străfulgerare:
Ceva îmi spune că stau lângă
mormântul ce-mi este hărăzit.
Ghidul, însă, mi-a ghicit temerile
şi dă din cap că nu-i aşa, exp
icându-mi
cu-o voce răguşită de istorie
că din acel mormânt tocmai m-am
ridicat.

Prezentare şi traducere
Dan SHAFRAN
Stockholm, septembrie 1992

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro